

Helyreállítható-e a liberális demokrácia mint erkölcsi közjóság?

A liberális felfogás szerint a demokrácia objektív erkölcsi célokat szolgál. Olyan kormányzás megvalósítása a célja, amely a lehető leginkább tiszteltetben tartja az emberi személy méltóságát és az emberek erkölcsi egyenlőségét. A liberális demokrácia egyéni és közösségi önrendelkezést, az önrendelkezésben egyenlőséget ígér. Ezért méltó arra, hogy azok között az erkölcsi javaink között tartsuk számon, amelyekhez az emberi méltóságunk okán ragaszkodunk.

Kezdettől fogva hozzkapcsolódik ehhez az a feltevés, hogy az egyenlők közösségének önrendelkezése jó eséllyel felszínre hozza, hogy miben áll a közjó. Ha van kormányforma, ha képes számításba venni a közösség tagjainak különböző szempontjait, méltányosságot teremtve a javak és a terhek elosztásában, akkor a demokrácia az. Ha a közösség nevében meghozott döntések nyilvánvalóan elvétik a közjót, azt jelzi, hogy távol állunk a demokratikus önrendelkezés ideáljától.

Polgártársaink jelentős része számára a liberális demokrácia húsz éve mind az egyenlők önrendelkezésének, mind a közjó megvalósításának ígéretét tekintve csalódást okozott. Ha nem így lenne, a mostani hatalom meg sem kísérelte volna az intézményei elbontását. A kérdés ezért nemcsak az, hogy mikor és hogyan nyílik majd lehetőség az intézményi helyreállításra, hanem az is, hogy lehetséges-e a liberális demokráciát mint erkölcsi közjóságot helyreállítani.

NÉHÁNY TÉNY A KÖZJÓ ELVÉTÉSÉRŐL

Az Európai Unió a társadalmi integrációs célokat is kitűző Európa 2020 stratégiához a jövedelmi szegénységi küszöb alatt, súlyos anyagi nélkülözésben és nagyon alacsony munkaintenzitási háztartásban élők számát átfedések nélkül összesítő indikátort használ. Magyarországon eszerint a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés kockázatával sújtottak aránya 30%. Az unióban ennél csak Bulgáriában, Romániában, Litvániában és Lettországbn rosszabb a helyzet.

A társadalmi integráció legfontosabb eszköze a munka. Egyetlen rendszerváltó ország sem tudta elkerülni gazdasága kezdeti drámai visszaesését, ami foglalkoztatási krízishez vezetett. 1994-ben azonban a magyar gazdaság már nőtt az előző évhez képest, 1999-re a GDP elérte az 1990-es szintet. A növekedés egészen 2007-ig folyamatos volt. Gyakorlatilag semmilyen hatása nem volt azonban a foglalkoztatásra. A foglalkoztatottak száma ma ugyanannyi, mint 1993-ban. Az Eurostat 2010-es adatai szerint Magyarország a legutolsó az Európai Unió 27 tagországa közül a foglalkoztatottaknak a teljes aktív korú népességhez viszonyított arányát tekintve.

Ennek egyik fő oka a képzetlenség. A korai szelekció a legnagyobb baj. Hat-hét éves korban elválnak egymástól a különböző társadalmi háttérű gyerekek iskolai útjai, ennek pedig az a következménye, hogy a tanulók jelentős része az alapkészségeket sem sajátítja el. A kétezres évtized PISA-tesztjei alapján Magyarország OECD-csúcsstartó az iskolarendszernek a hozott hátrányok kompenzálására való alkalmatlanságát tekintve.

Talán ezek a legbeszédebb adatok, de kitűnnek az európai országok közül a gyerekek relatív szegénységi kockázatát tekintve is. Döbbenetesek a népegészségügyi statisztikák, egészségre és oktatásra sajátos módon kevesebbet költünk, mint a kormányzatra, hatalmas a leszakadó térségekben és kisebb településeken élők hátránya, és még hosszan lehetne sorolni. Ezeket még nem lehet a második Orbán-kormány számlájára írni, ez az első öt ciklus közpolitikai kudarca.

CSALÓDÁSOK, BIZALOMVESZTÉS

A közösségi önrendelkezéssel és a politikai egyenlőséggel kapcsolatos csalódások közismertek. Húsz év alatt a pártrendszer lezárta és kisajátította a politikai teret, miközben elvesztette a társadalom bizalmát, így jórészt alkalmatlanná vált arra, hogy a politikai részvétel fórumául szolgáljon. Mind szorosabbra fűzte viszont törvénytelen összefonódását a gazdasági klientúrával, ami az elszabadult kampányköltsékből vált nyilvánvalóvá. Ha a piz-

kos pénz a pártok a közvélemény befolyásolására használják, a finanszírozók pedig a politika megrendelőivé válnak, ezen a ponton búcsút is intünk az egyenlő politikai részvételnek. Hogy a liberális demokrácia maradéktalanul soha nem teljesíthető, de fontos ideál-e, amihez a valóságot mindig érdemes hozzámérni, vagy merő szemfényvesztés, ami csak az oligarchikus hatalomgyakorlás kulisszajaként szolgál, azon múlhat, hogy ezt meg tudjuk-e törni.

Aligha lehet szerényebb kérdést megfogalmazni a demokráciával kapcsolatban, mint hogy legalább abban bízha-

tunk-e, hogy a választott vezetőink teljesítményét hivatali idejük végén valós információk alapján ítéelhetjük meg, és fogalmat alkothatunk arról, hogy mi következik, ha így vagy úgy szavazunk. Erről szoltak a médiauralomért folyó küzdelmek, a híres őszödi beszéd vagy a mostani miniszterelnök analóg WikiLeaks-botránya.

A VISSZAÚT FELTÉTELEI

A legnagyobb kárt azonban az okozta, hogy a két tábor közti szembenállás fontosabbá vált a demokrácia erkölcsi rendelte-

ÉRDEKKÉPVISELET | Lázár András

Korán temetett mozgalom

Sokan temetik ma a szakszervezeti mozgalmat – kívülről és belülről, kimondva vagy csupán gyászos pillantásokat vetve. És valljuk meg: a régtől töredezett, de az utóbbi hónapokban kormányzati rásegítéssel még inkább megosztottá váló, szemléletében és struktúrájában mára elaggott szakszervezeti világ talán rá is szolgált, hogy megkongassák felette a vészharangot...

AZ ALAPKÉRDÉS

Rászolgált a szakszervezeti mozgalom arra, hogy saját pilanatnyi alkalmatlanságába fojtsák, s mint az érdekek volt kifejezője eltűnjön a történelem süllyesztőjében, helyt adva így az államvezérelt korporációknak? A válaszunk erre csak is egyféle lehet: aligha, illetve nem! Nem, nem, soha!

A szakszervezetekre mindaddig szükség lesz, amíg létezik a munka világa, amíg megfogalmazhatók széles tömegek érdekei a munka és a munkavégzés körülményei vagy a társadalom működésének egészé szempontjából. Aligha képes bármilyen egyéb civil, avagy államilag kreált szerveződés felváltani az évszázadok alatt szervesen kifejlődött érdekvérvyesítési rendszert, annak bejáratott útjait és technikáit, társadalmi hagyományait. Nem beszélve arról az „információssztráda-szerepről” – ez már a modern megközelítések egyike –, amit a szakszervezeti háló betölthet; amely sztrádnál az életbevágóan fontos kettírányú visszajelzések érkezhetnek a társadalom bérből és fizetésből élő tömegeitől a mindenkorai hatalomgyakorlók felé, és fordítva is. Ez a társadalmi és munkabéke útja lehet. Feltéve, ha a holnap szakszervezeti vezetői jobban megértik; az együttműködés mellett bizonyos egésszűges távolságot kell kialakítsanak és meg is tartsanak a politika világától...

ÉVTIZEDES PROGRAM

Igen, nézetem szerint e célok legalább egy évtizedre kemény munkát adnak azoknak, akik valóban fel kívánják támasztani mai féltetszhalott állapotából a szakszervezeti mozgalmat. Amely – ezt kritikusan és önkritikusan is el kell mondani – a sorolt szerepek betöltésére mai formájában, struktúrájában és mai szerveződési mintái mentén bizony alkalmatlan. A szakszervezetek tagsága

jelentősen megcsappant, tömegbázist még jelent ugyan, de egyre fogyatkozó mértékben, s a tagok sokasága aligha érezheti úgy, hogy szava, és csak részben feltárt akarata számít a stratégia kialakításában és végigvitélében, hogy a szakszervezetek tényleg értük vannak. Egyszerűbben fogalmazva: a „bérharc” felkiáltással ma már nem lehet kíváratossá és vonzóvá tenni e szerveződéseket; ennél többre, másra és hatékonyabb működésre van szükség.

Nem tartható fenn tovább a magasabb vezetői szinteken divó „megélhetési vezetői modell”, azaz, hogy az első számú vezető(k) személyi és gazdasági érdekei kerülnek a mozgalom egésszének érdekei és sokszor a munkavállalók érdekei elé. Megjegyzendő: itt nem vagy nem csupán a mai vezetőkben van a hiba – az eddigi rendszer alakította ki és tartotta fenn ezt, a mozgalmat végső soron szétziláló, lesüllyesztő és ekképpen méltatlan modellt. De hasonlóan nem tartható fent tovább a paktum, avagy „fügőnpolitika” sem, azaz a mindenkorai hatalommal „fent” (és titokban), a tagság megkérdésezése nélkül megkötött paktumok és megállapodások rendszere. Nem hiába járja és építi ezt az utat az Orbán-kormány, ennek vége csak a szakszervezetek további kiürülése, a tagság további elpártolása lehet. Vagy talán ez a végső kormányzati cél? Vízgálják ezt okosabb ítések!

De rögzítsük – és talán nem túlzás ezt mondanom –, a szakszervezetek a rendszerváltás óta eltelt huszonnév év legmélyebb krízisét élik.

FŐBB IRÁNYOK A KIÚT FELÉ

Mire lenne szükség ahhoz, hogy a csónakot biztonsággal át lehessen vinni a túlsó partra? Mi biztosíthatna jövőképet, stratégiát és túlélés lehetőségét a mozgalomnak? Mi jelenthetne ezzel együtt a munkavállalóknak is valós garanciát a hatékony érdekképviselethez?

Alapjaiban kellene átgondolni a szakszervezetek XXI. századi szerepét és a tőlük méltán elvárt feladatokat. Ehhez kellene igazítani a struktúrát – a konföderációk egyesülésével vélhetően koncentrálni kellene az anyagi és humán erőforrásokat – és persze meg kellene tenni az immár elodázhatatlan személycseréket is az egyes vezetői posztokon. Fiatalítás és modernizálás „kiváratik”, valamint annak kitalálása, hogy miként lehet

tésével kapcsolatos alapértékeknel, amelyek megvédésében a különböző nézeteiket valló demokratáknak számítani kellene tudniuk egymásra. Lefelé tartó verseny indult a jobb- és baloldali között abban, hogy a két közösség mennyire nem érvényesít demokratikus normákat a saját képviselőivel szemben. A közjogi rendszer lebontása és az egyoldalú alkotmányozás csak a betetőzése volt a Magyar Köztársaság – mint az alapokat illetően szolidáris politikai közösség – megszűnésének.

A helyreállítás lehetséges útjairól keveset tudok, csupán három dologban va-

gyok biztos. A helyreállítás nem lehetséges az idáig vezető út tanulságaival való szembenezés nélkül.

Nem lehet csak a tág értelemben vett baloldali műve. A mérsékelt jobboldali értékközösség részvétele nélküli kísérlet az alkotmányosság helyreállítására többet árthat, mint amennyit használ. Fel kell építeni az alapokat illető szolidaritást az egyébként vitában álló demokraták között.

A liberális demokrácia erkölcsi közjóságként való helyreállítása nem lehetséges a társadalmi mobilitás és befogadás útjainak megnyitása nélkül.

állami támogatás nélkül – ez már valós helyzet az OÉT megszűnése nyomán – elérni az anyagi túlélést: megmenteni a meglévő vagyont, gyarapítani és szélesíteni a tagságot, azaz anyagi bázist teremteni az érdemi működéshez.

Az összehúzódság, a bezárkózás, a kivárás, a vagyon felélése ugyanis nem segít. Ellenkezőleg: szakértők tömegeit kellene a szakszervezetekhez szerződötteti és nagyságrendekkel jobban kihasználni az e téren már meglévő belső kapacitásokat. Csakis a szakértői, a mindenkorai hatalom által komolyan és partnerként kezelendő, az ereje nyomán pedig megkerülhetetlen, de a populizmust elvből kerülő szakszervezeti modell lehet a továbbélés és továbblépés modellje.

A „bérharcon” kívül többet és mást is kellene kínálnunk azoknak, akik vállalják a tagságot és a közös munkában való részvételt: képzési, anyagi, gazdasági előnyöket, piaci jellegű szolgáltatásokat kell adni nekik XXI. századi színvonalon. Ez talán felzárkózást hozna az európai szakszervezeti színvonalhoz, mert itt mérhetetlen mulasztásokat vétettünk az elmúlt húsz esztendő során.

OLVASSÁTOK TÁNCSCSOT!

Nekem úgy tűnik, a ma kásás állapotban lévő szakszervezeteknek kell megvédeniük és megmenteniük a magyar demokráciát, az 1990-ben létrejött nyugati típusú állam- és politikai berendezkedést, amelynek tartóoszlopait hatalma eddigi közel két esztendejében oly szorgosan vágta nyesegette kifelé az Orbán-kormány. Úgy tűnik, nincsenek elég erős és egységes ellenzéki pártok, és nincsenek elég erővel bíró civil szerveződések, amelyek megálljt mondanának a kormányzat antidemokratikus nyomulásának. A szakszervezetek – a bérből és fizetésből élőknek, az országot mindig is vállukon vivőknek a képviselői és szószólói – lehetnének azok, mi lehetünk azok, akik kimondhatjuk: nem erre, nem a jogállam lebontására, nem a létbizonytalanságra, nem a vadkapitalizmus megerősödésére, nem a milliók lecsúszására és elszegényedésére szavaztunk. Nem az árkok továbbmélyítését, a politikai harc élese- dését, a szélsőjobb megerősödését kívántuk!

Nem ehhez adták a tömegek, részben a mi tömegeink a „kétharmadot”. De ahhoz, hogy ezt a „Ne tovább!”-ot kimondhassuk, és hogy szavunkat meg is hallják a mai hatalom páholyaiban, ehhez előbb nekünk magunknak kell rendet tennünk – gyorsan és határozottan – a saját köreinkben, a saját házunk táján. Tömegeket, több szakértelmet, nagyobb önbizalmat kell magunk köré szerveznünk!

A munkát megkezdeni tegnap sem lett volna korán, és már holnap is későn lesz.

bályozás rendszerének, vagyis a tanterveknek, a vizsgarendszernek az újraközpontosítása, másrészt éppen napjainkban. Az iskolai szabadság, önállóság egy hullámvasúton utazott, megélt már négy fordulatot (1993, 1998, 2002, 2012). Az oktatási rendszer kitérőkkel, néha zsákutcaá szaladva próbál alkalmazkodni a változásokhoz. Közben a pedagógiai tevékenységekben közvetlenül érintettek, de az egész társadalom is átéli, hogy a hagyományosan sikeresnek tartott magyar oktatás eredményei mégsem annyira kiválóak. Nemzetközi vizsgálatok sora bizonyítja, hogy a hajdanvolt kiválóság – ha egyáltalán létezett – ma már nem jellemzi a magyar tanulókat. Ekkor nagyon sokan átesnek a ló túloldalára, és katasztrofális állapotokat vizionálnak. Sőt a 2010-ben hatalomra kerülők oktatáspolitikusai ezt az értékelést mintegy saját „újító” tevékenységük kiindulópontjává teszik. Pedig a tények józan elemzésével sokkal hétköznapiabb képet formálhatunk a magyar oktatás teljesítményéről: sok nagyon fontos szempontból valahol az OECD-országok átlagán teljesítünk.

Jól tudhatod persze, hogy a magyar oktatásról kialakított, a tényeket semmibe vevő, apokaliptikus képek ahhoz kellene- ken, hogy egy valóban sok liberális elemet hor-

dozó oktatáspolitikai helyett, azt az ördög művének titulálva a 2010-ben hatalomra kerülők meghirdethessék saját megváltozó nézeteik gyakorlatba való átültetését. A Fidesz-KDNP hatalom régi, még a rendszerváltás előtt érvényesülő struktúrákat éleszt újjá az oktatásban, a már említett központosításon túl állami irányításba veszi az iskolákat, jól láthatóan egy ki- tüntetett ideológia érvényesülését preferálja erősen, s az állítólag a középosztály- nak kedvező oktatáspolitikájával az esély- egyenlőtlenségek terén az amúgy is rend- kívül súlyos helyzetet tovább rontja.

Számos szakember, civil és szakmai szervezet véli úgy, hogy az oktatásban a történelem kerek a 2010-es évek kezde- tétől visszafelé forog. Ennek két területen lesz a legnagyobb romboló hatása: egy- részt a nevelés, a tanítás pedagógiai kultúráját tekintve, másrészt az oktatás méltá- nyosságának alakulásában.

Magyarországon az új évezred első évti- zedében a pedagógiai kultúra, az, ahogyan a pedagógusok az iskolában végzik a munká- jukat, változni kezdett. A laikus ebből any- nyit láthatott, hogy a gyerekek, a fiatalok az iskolában új típusú, néha – a korábbiak- hoz képest – furcsa tevékenységeket végez- nek, mintha nem is tanulnának, hanem

JOGSZOLGÁLTATÁS | Fleck Zoltán

Bírói hatalom a köztársaság rendjében

A független bíróság a közjogi berendezkedés jogállami minőségének legfontosabb eleme. Ez a kijelentés pontosítást és magyarázatot igényel. Pontosabb azt állítani, hogy a bíróság függetlenségének ténylegesen érvényesülő garanciái szükségeseek a jogállamhoz. A harmadik hatalmi ág jelentősége két strukturális fejlemény következtében emelkedett meg. Egyrészt a parlamentarizmus klasszikus garanciális elemei radikálisan meggyengültek, a végrehajtó hatalom működését a parlamentek csak nagyon kevés képesek ellenőrizni vagy korlátozni. Másrészt az emberi jogok, az egyéni jogosultságok a civilizált emberi együttélés jelentős intézményévé váltak, amelynek végső biztosítéka a független bíróság.

ÖSSZEHANGOLANDÓ ELVÁRÁSOK

A jogállami berendezkedések szervezeti változatossága ellenére ma nem tekinthető jogállamnak az a hatalmi berendezkedés, amely nem biztosítja az ítékezés függetlenségét. Csakhogy a bíró és a bíróság függetlensége összetett elvárásrendszer, nem merül ki abban, hogy az ítékezésbe nem szólhat bele külső erő. A bíró integritását, a bírói ítélet jó minőségét, az ítékezés időszzerűségét, az igazságszolgáltatás átláthatóságát, a benne dolgozók számonkérhetőségét egyidejűleg kell biztosítani. Bármelyik elvárás sérülése a többi csorbulásával is jár. A hatékonyság érdekében foganatosított intézkedések könnyen a bírói autonómia csorbitásával járhatnak, de a rosszul működő igazságszolgáltatás a társadalmi bizalom elvesztésével ugyanide vezet. A szervezet ellenőrzetlensége nemcsak a bizalmat rombolja, hanem a korrupció és egyéb befolyások intézményesedésével járhat, a korporatív önértékek vakká tehetik a jogállami elvárások iránt az igazságszolgáltatás egészét. A rendszerváltás után a bírói hatalommal szembeni elvárások egysúlya nehezen alakult ki, ehhez ugyanis olyan szervezeti rendszer

szükséges, amely a hatalom megosztását a hatalmi ágon belül is érvényesíti. Egy ilyen rendszerben az igazgatási hatáskörök elosztása nemcsak a minél nagyobb függetlenséget biztosítja, hanem kizárja a szervezeten belüli ellenőrizetlenségeket, a hatalmi felelőtlenség kialakulását és biztosítja a bíró belső függetlenségét is. A hatáskörök elválasztásán alapuló rendszer egyensúlyban tartja a teljesítmény és minőség ellenőrzését és az autonómiát.

ELTÉVEDT SZERVEZETI MODELLEK

A hatalmi ágak között megosztott hatáskörök, a szervezeti autonómiával rendelkező intézmények együttműködése sajátos képességeket igényel, ezek a jogállam kulturális feltételei. Elsősorban a konszenzus, egyeztetés, tárgyalás, megegyezés képességét, önkontrollt és hatalmi visszafogottságot. Az 1997-es bírósági szervezeti reformig nem alakult ki az együttműködés rendszere, a kölcsönös felelősség tudata és a bírói függetlenség jogállami felfogása. Az 1997-es modell pedig ennek kifejlődését ki is zárta, lemondott arról, hogy együttműködésre épüljön az igazságszolgáltatás adminisztrációja. Ezt egy, a világban szinte ismeretlen hatásköri elzárással végezte el, amely minden hatáskört egy bírói testülethez telepített és nem ellensúlyozta ezt a túlhatalmat megfelelő ellenőrzési, felelősségi és kizárási, összeférhetlenségi szabályokkal. Így felborult az igazságszolgáltatás jogállami működéséhez szükséges egyensúly, sérültek a hatalmi ággal kapcsolatos elvárások. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács nem a kollektív jellege vagy a bírói autonómia túlzott foka miatt vált a jogállami igazságszolgáltatás kialakulásának akadályává és nem is egyszerűen a vezetők kiválasztásának minőséghibája következtében. Az alapvető hiba a hatalmi ellensúlyok és a hatáskörök megosztásának elmaradása. Ezek nélkül ugyanis az együttműködés és felelősség

kultúrája, ethosza nem alakulhat ki. A hatalmi ágak között megosztott hatáskörök, a szervezetek együttműködésre kényszerítése nem konfliktusok nélküli, erre rengeteg példát szolgáltatnak az új és régi demokráciák. Ez az ára egy konszolidált jogállami működés kialakulásának. Konfliktusok nélkül az ellenőrizetlenül és túlhatalommal rendelkező szervezetek elvesztik kapcsolatukat a társadalomhoz és a jogállami elvárásokhoz.

2012-ben a radikális átalakítások nem a lényegen változtattak, ezért érdemi előremozdulás nem várható. A korábbi hatáskörhalmazó kollektív bírói testület helyére egy politikai kiválasztással terhelt egyszemélyi hatáskörhalmazó vezető került. A hatékony igazgatás monolit célja bizonyosan nem képes érdemben hozzátenni az igazságszolgáltatás jogállami elvárásrendszerének teljesüléséhez. Hiszen a hatékonyság csak az egyik, a többi-re tekintettel megvalósítható értéke a modern bírói szervezetnek. Sőt hiába intézményesített a jogalkotó olyan elemeket, amelyek helyes irányokat jelölnek a bírák és a vezetők szelekciójában, ha a központi igazgatási hatáskörök, az igazgatási modell kialakításában ismét eltévedt. Az Országos Bírói Hivatal elnöke ugyanazokkal a hatáskörökkel rendelkezik, amellyel az OIT rendelkezett, ugyanannyira kontrollálatlanul és differenciálatlanul. Azzal a különbséggel, hogy az OIT a rendies jellegű megyei érdekek bénító hatása miatt képtelen volt a hatékony központi igazgatásra, az OBH elnökét pedig semmi nem akadályozza a rossz egyszemélyi döntések kikényszerítésében és a politikai szándékok közvetítésében.

Hosszú válság után az 1997-ben létrehozott bírósági modell is képes volt működesén javítani. Ehhez személyi változtatásra is szükség volt. Csakhogy a jogállam nem múlhat pusztán a személyi kvalitásokon és egyéb véletlenszerű tényezőkön. Az előrelepések súlyos falakba ütköztek volna. Ezt

persze soha nem ismerjük meg, mert végül egy egyszerű, ám kétharmados többséggel rendelkező politikai szándékba ütközött.

A SZÜKSÉGES VÁLTOZÁSOK

Az 1997 előtti igazgatás is, amely a miniszter korlátozott igazgatási hatásköreire épült, képes lett volna az önfejlődésre, de soha nem próbálták meg javítását, a végrehajtó hatalom és a bírói önkormányzatiság együttműködésének konszolidálását. A jelenlegi modell csak akkor lesz képes a jó irányú változásokra, ha orvosolja elsődleges hiányosságát, a centralizált politikai, adminisztratív vezető túlhatalmát. Ez lényegi, modellváltó hatású módosításokat igényel, mert a jelenlegi a centralizáció általános bűvkörében hatékonyságemelkedést vár el, miközben nem bánja más jogállami értékek súlyos csorbulását. Jelenleg az OBH elnöke, a nagyhatalmú igazgatási vezető nem a bírói hatalom része, hanem a külső igazgatás mindentől független és felelősség nélküli embere. Hasonlatos a szintén velejéig hibás ügyészi szervezeti megoldással. Nem teremt lényegi ellenőrzést az eszközök nélküli Országos Bírói Tanács, ahogy csak az üres politikai igazolást, a visszaélések leplezését szolgálja az ügyészség „függetlensége”. Fontos a belső hatalmi megosztás, nem lehet minden feladatot egy központra bízni, mert az sem hatékony, sem legitim nem lesz, és a kiegyensúlyozatlan adminisztrációnak erős hajlama van a visszaélésre. Azokat a hatásköröket, amelyek közvetlenül érintik az ítélekező bíró státusát, így különösen érzékenyek a függetlenségre, nem lehet ugyanannak a szervezeti egységnek a kezébe adni, amelyik minden más kérdésben is határoz. Ezért alakultak ki a jogállamokban a bírák kiválasztásának, előmenetelének, a bírói munka értékelésének autonóm, a bírói hatalom körében maradó szervezetei. Azokat a hatásköröket pedig, amelyek az igazságszolgáltatás működése biztosításának kormányzati

felelősségének körébe tartoznak, a felelőség érvényesíthetősége okán más megítélés alá kell venni. Ezeket lehet akár kormányzati hatáskörben is tartani, a megfelelő garanciák mellett. Ebben az esetben a két hatalmi ág együttműködésre kényszerül egy közös cél érdekében, és ez a közös cél a jogállami igazságszolgáltatás, nem egyszerűen a hatékony menedzsment.

Sokféle szervezeti megoldás elképzelhető, meglehetősen sokszínű a jogállamok bírósági igazgatása. Ha megfelelő elvek vezérlik, akkor a jogalkotó nem téved el, ám az igazságszolgáltatás jelenlegi szervezetei súlyos eltévedésről árulkodnak.

EGY JOGÁLLAMI IGAZSÁGSZOLGÁLTÁSI MODELL ELŐNYEI

Kézenfekvő, hogy a független, hatékony, számon kérhető igazságszolgáltatás az egyén jogainak végső biztosítéka, a hatalom visszaéléseinek korlátja, a jogállam igazolásának legerősebb csatornája. Egy kiegyensúlyozott, a felelősségi viszonyokat tisztázó, a hatalmak kölcsönös ellenőrzésére és együttműködésére épülő rendszer nem konfliktusok nélküli. De ezek a konfliktusok képesek konszolidált megoldásokat eredményezni, közben a bírói kar demokratikus fejlődését is elősegítik. Csak akkor várhatjuk el, hogy az autonómia felelősségével rendelkező, integritással bíró színvonalas jogalkalmazó döntson lényeges ügyeinkben, s így garantálja jogainkat és szabadságainkat, ha nincs kiszolgáltatva saját szervezeteinek, autonómiája tartalommal rendelkezik és legitimnek tekintheti vezetőit. Ilyen bírói kar csak megfelelő szervezeti rend mellett alakul ki: a jogállami bíráskodás a jogállami elveket megvalósító szervezet működésének és önépítésének következménye.

...izgatott időben gyakran fölötté nehéz meghatározni, mi a való közvélemény, mert minden ember hajlandó közvéleménynek tekinteni azt, amit maga óhajti, s több ízben tapasztaltam, hogy nem a leghangosabb szó volt a valóságos közvélemény.

Deák Ferenc

KÖZNYILVÁNOSSÁG | Zsolt Péter

A tájékozódás zavarai

Egyre több és sokféle médiaetikai hibát vét a minket körbevevő töredezett, kaotikus és gyakran egyoldalúan propagandisztikus média. Ennek legfőbb oka, hogy perspektívátlanná kezd válni az újságírói hivatás. Mi is a garancia arra, hogy egy fiatal újságíró tíz év múlva is újságíró lesz? Az újságírói hivatástudat – melynek lényege a kívülállás, az igazságkeresés, a tisztesség, az objektivitásra törekvés, a szakmai felkészültség és minőségre törekvés – éppúgy, ahogy más hivatás, igen nehezen tud működni egzisztenciális biztonság nélkül. Nekem úgy tűnik, hogy azok az újságírók és kisegítő személyzetük, akikkel találkozok, ma sokkal kiszolgáltatottabbak, megnyomorodottabbak, agyonhajszoltabbak, mint akár pár évvel, pláne pár évtizeddel korábban. Tudomásul kell vennünk, hogy a magabiztossággal nem rendelkező, autonómiájuktól megfosztott újságírók nem tudják követni a sokszor elvontnak tűnő médiaetikai szempontokat.

Pedig a magabiztosság rendkívül fontos, mert az a tolerancia feltétele. „Az intolerancia egyfajta önvédelmi reflex”, állítja egy kiváló, neveléssel foglalkozó tanuló. A sokszínű, a másakra is érdemben odafigyelő bántásoktól és szélsőségeségtől mentes toleráns nyilvánosság pedig az elemi feltétele annak, hogy jól tudjunk tájékozódni.

ÖRDÖGI KÖR

A szakmailag értékzavart állapot, az ebből építkező nyilvánosság nem egy lépésben vezet a tájékozódási zavarokhoz, de szükségképp oda vezet. Egy ördögi kör jön létre, melynek lényege, hogy a nyíltan vagy burkoltan, de a dekadólihatóan érdekvérezelt újságíróinak elsődleges fogyasztója az elkötelezett kemény mag lesz, amelyik ettől kezdve meg is követeli az újságíró elköteleződését. Ekkor már nemcsak a politikai oldalról éri elvárás az újságíró, hanem a közönségtáborá részéről is. Sajtát téves szerepfelfogása, mely az értelmi-

ségi tanító és világjobbító szándéktól vezérelt, párosul a politika szolgálatával. Ráadásul mindez spontán és önkéntesen, s nem kényszer hatására, mint a szocializmusban, és ettől válik a dolog rosszabbá. Nincs ugyanis öndistinkció, nincs sorok közötti írás, nincs összekacsintás. Teljes azonosulás van.

Ennek az ördögi körnek az időszak a 90-es évek, melynek során politikailag polarizálódott médiafelületek jöttek létre, s a nyilvánosságból eltűntek a valódi viták. Voltak szerkesztői, újságírói kísérletek, hogy a folyamattól távol maradjanak, s voltak külföldi tulajdonosok, akik gátat akartak szabni. (Többnyire csak a főszerkesztőt cserélgettek.) Az ördögi körből azonban úgy tűnik, sokkal nehezebb kitörni, mint belemenni. Ami pedig a viták eltűnését illeti, az már valóban a tájékozódási zavarához vezet.

A BEFOGADÓ MAGÁNYOSSÁGA

A befogadónak két szükséglete van. Az egyik a tájékozódni akarás, a másik a saját attitűd megerősítése. Mindkettőt ki szeretné elégíteni, de ha a kettő közt az egyensúly felborul, és a mérleg nyelve elbillen az öniagazolás felé, elkezd terjedni az intolerancia is. Azok a fogyasztók pedig, akik az ördögi körön kívül maradnak, kénytelenek több forrásból összerakni az eseményeket. A fogyasztónak több forrásból kell táplálkoznia, már csak azért is, mert ma már nem ritka, hogy a valóság lényeges eseményeit egyes médiumok egyszerűen meg nem történtként kezelik, és nem is ismertetik. Végső soron ez igen időigényessé teszi a tájékozódást, és egyáltalán nem fogyasztóbarát.

Ugyanakkor maga a média is megcsínyli a helyzetet. Azzal, hogy látványosan csak az egyik irányba fejt ki watchdog szerepet, elveszíti megbecsülését, s így elveszíti azt az erőt is, amit Nyugaton látunk. Gondoljunk akár a német államfő, Christian Wulff lemondásának okára,

vagy vegyük akár a művészvilágból a példát. „Ha a Timesban lehúznak valamit – mondja Al Pacino egy interjúban –, annak örökre vége.” Nálunk a kérdés inkább úgy szól, és egy kollégám ezt nekem is szegezte, mikor dicsérte egy írásom, melyet a civilizációját tőlünk féltő Nyugatról írtam: „Olvassa egyáltalán valaki, hogy mit írsz?” „Igen, hogyne – feleltem –, akinek elküldöm a linket.” Azaz, ha nincsenek objektív, súlyos, mindenki által figyelt fórumaink, akkor nincsen közös tudás, közös élmény, közös kultúra, politikai közösség, egységes nemzet. Akkor csak törzsek vannak.

A befogadói magányosság okai részben társadalmunk működésében rejlenek. A magyar lakosság tájékozódni televízióból, internetről és rádióból szokott, ebben a sorrendben, ami rendben is van, de az már kevésbé, hogy csak ez után következik az ismeretségi kör (5%) és csak ez után

a nyomtatott sajtó. (Ipsos Média 2011-es kutatás.) S vajon milyen ennek a híráramlásnak a szerkezete? A magyar polgárok magányos individuumok néhány baráttal és kollégával, s nem olyan többszörös hálózatok tagjai, amelyek funkcionális szerveződésűek.

Már Lazarsfeld – az empirikus szociológia atyja –, amikor az amerikai nyilvánosságot kutatta, egy olyan hálózati struktúrát fedezett fel, ahol egy ember számos közösség tagjaként számos véleményvezérrel is kapcsolatba kerül. Ezek a véleményvezérek (opinion leaders) saját tárgyukat tekintve erős médiafogyasztók, akik témájukat szakmai figyelemmel dolgozzák fel, s az információkat közérthetően verbálisan továbbítják. Minél több ilyen közösség tagja valaki, annál inkább képes kis energiabefektetéssel gyorsan, nagy tájékozottságra szert tenni. Alaposabb ismereteinek köszönhetően véleménye is megfontoltabb és határozottabb. De nem csak okosabb és magabiztosabb, nem csak kevésbé zavaros, de emellett politikailag toleránsabb, civilként gyorsabban szerveződik, szolidárisabb a szakmai teljesítmények irányába, és nagyobb demokratikus öntudattal is rendelkező az a közeg, ami funk-

cionális és nem pedig törzsi hálózati szerkezetű.

A tájékozódás zavarai tehát részben a médiaetika hiányából, részben az újságíró-befogadó ördögi köréből, részben pedig a befogadó magányosságából fakadnak. Ennek megfelelően e három terület az, amin javítani szükséges.

MIT KÉNE TENNI?

Javítani kell tehát a média színvonalát. Szükségesek, ám nem elégségesek a jó médiaiskolák. Alapítványok kellenének, amelyek bizottsági tagjai a szakmán belülről kerülnek ki, s amelyek az elismeréseket és az ösztöndíjakat nyújtják. Nem a politikusok kitüntetései és az általuk létrehozott bürokratikus apparátus kontrollja tud ösztönződen hatni. Aztán szervezettebbé kell tenni a közönség és a média kapcsolatát is, hogy háttérbe szoruljon az ideológiai ellátételezett, torzult információra éhes, csak öniagazolásra beállított kemény mag. Végezetül pedig a szakmai és civil társadalmi kezdeményezések autonómiáját az egész magyar társadalomban a kormányzat részéről – jogalkotási eszközökkel – támogatni és fejleszteni kellene.

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS | Simonovits András

A nyugdíjrendszerekről

A jóléti államokban az adja a társadalombiztosítási (röviden: tb) nyugdíjrendszerek jelentőségét, hogy az állam a nemzeti össztermék (GDP) 5–15 százalékát, azaz a költségvetés 10–30 százalékát nyugdíjakra költi. A népesség öregedésével e teher növekedése nehezen mérsékelhető.

A NYUGDÍJRENDSZEREK ÁLTALÁNOS PROBLÉMÁI

A II. világháború után kibontakozó jóléti állam bevezette az úgynevezett felosztó-kirovó tb-nyugdíjrendszert, amely a nemzedékek közti újraelosztást nyíltá tette: a mindenkori nyugdíjakat a mindenkori járulékokból fizetik. Ez a rendszer páratlan lehetőséget ígért és részben nyújtott az öregkori el-

szegényedés ellen. A nyugdíjazáskor várható élettartam folyamatos és meredek növekedése, az egy főre jutó átlagos születésszám drámai visszaesése, a gazdasági növekedés lelassulása és a tényleges nyugdíjba vonulási kor jelentős esése az évtizedek során azonban kielezte a tb-nyugdíjrendszer feszültségeit. A világon mindenütt két öregségi nyugdíjkorhatár létezik. Az egyik az általános korhatár, amelynek elérése után a dolgozó könnyen elbocsátható, viszont teljes nyugdíj jár; a másik a minimális korhatár, amelynél korábban öregségi nyugdíj nem folyósítható, viszont elérése után – gyakran csökkentett – előrehozott nyugdíj jár. A tényleges nyugdíjba vonulási kor egy matematikai átlag, amely a minimális és az általános korhatár közé esik.

Cigányok nélkül nem megy

Jussunk túl az első akadályon: a cigány mint olyan: persze nem létezik. Vannak cigányok, legalábbis akiket a többség annak tart. Régi vitatémája ez a róluk folytatott szociológiai kutatásoknak is, mármint, hogy az önbevallás vagy a külső meghatározás-e a helyes kategorizálás? Illetve létezik-e ezeknek sokféle keveredése is az identitásokban?

Komplex, összetett embercsoport ez, amelyet kontinensünkön hatszáz éve egyetlen fátumszerű érzet kovácsol össze: a kirekesztettség megtapasztalt élménye. A többségi társadalom részéről pedig a paternalizmustól a rasszista motiváltságú gyilkosságokig – kortól és társadalmi feszültségektől függően – változó intenzitású, de tartós cigányellenességgel állunk szemben, amelyet legalább olyan csökönyösséggel tagadnak az egymást követő kormányok, mint a lakosság jó része.

De térjünk vissza a komplexitáshoz, amelyet legalább három, egymásba kapcsolódó és egymást feltételező szemszögből hasznos megközelíteni. Mint minden embercsoportot, így a cigányságot is át- vagy inkább keresztbeszeli a társadalmi rétegződés, ezért egyenlőségelet tenni cigányok és szegénység között veszélyesen leegyszerűsítő. Annak ellenére is, hogy többségük bizonyítottan az utóbbi kategóriába sorolható. A nyelvi és nemzeti hovatartozás, mint a beás, a romungro vagy az oláh – ha a modernitás hatására csökkenő tendenciával is, de – még mindig nagyobb szerepet játszik az identitás önmeghatározásában, mint az egyetemes etnikai. De talán a legjelentősebb tényező a többségi társadalomba történő és folyamatosan történő integrálódás foka, amely oly diverzifikáltá teszi ezt a közösséget. Ennek felismerése és alapos végiggondolása (éppenséggel a direkt politikai megközelítés során is) realistább vágányokra terelné nemcsak a közbeszédet, hanem alapjaiban befolyásolhatná a zsákutcába szorult őket megcélzó programokat és stratégiákat is.

Akár tetszik, akár nem, „az átkos” volt az az egyetlen történelmi szakasz, amely – bár kényszerrel, de – tömegesen integrálta a romákat a gazdasági fejlődés extenzív jellegének munkaerőhiányát csillapítandó. Történelmük első alkalma volt ez, amikor háttérbe szorult – anélkül, hogy eltűnt volna – a kirekesztettség tapasztalása, s ezzel jelentős számban megnyílt a többségi társadalomhoz való közeledés lehetősége. A piacgazdaság berobbanása fölösleges tette azonban a szakképzetlen cigány munkaerőt, ezzel egyidejűleg pedig Antallék a kisebbségi önkormányzatosság bevezetésével „megajándékozták” a cigányságot etnikai-kulturális hovatartozásának formális keretével, a kisebbbségi önkormányzatok kontraproduktív rendszerével. Így kerültek a romák ismételen a gazdaság és a társadalom periferiájára, kettős identitásuk meg továbbra is zavaros vizekben evickél.

MUMUS VAGY REMÉNY

Nemzetünk jövőjéért aggódo hangok a roma lakosság számszerű növekedésében, de főleg a többséghez viszonyított százalékos arányában történő eltolódásban látják a főveszélyt. Túlzottan is ismert a rasszista csoportosulások diskurzusa és aktív, félelemkeltő taktikája ahhoz, hogy szükségessé lenne erre bővebben kitérni. A cigánynak tekintett lakosság demográfiai növekedése nem vitatható. Életkori piramisa határozottan emlékeztet a harmadik világéra, magyarán, nagyon széles bázisra épülő, határozottan vékonyodó csúcs formáját ölti: sok gyerek és korai elhalálózás. Ez a többségi európai trendekhez képest radikálisan eltérő irányzatot jelez.

Sok purdét látni a XIX. századi cigánytáborokat ábrázoló rézkarcokon, ahogyan a mai cigánytelepekről szóló filmekben is. Nem vitás, hogy a gazdag gyermekáldás a marginalitás állandó velejárója. Okairól azonban alig esik szó, ha csak nem arról a vádról, hogy a cigányok tudatosan reprodukálnak a henyleléstüket biztosító gyermekpótlék reményében. Ha vannak is ilyen esetek, és biztosan vannak, nehéz lenne etnospecifikus jellegüket bizonyítani, sokkal inkább a slum-kultúrával járó általános morális szétesés számlájára írható e jelenség is. E vád cáfolatául elég szemügyre venni a

fiatalabb korosztályhoz tartozó városi iskolázott roma családokat, amelyeknél ritkán látni kettőnél több gyermeket.

A KSH 2050-re 1,2 milliónyira, a már csak nyolcmilliósi lakosság 15%-ára prognosztizálja a romák számát, amennyiben a mai trendek változatlanok maradnak. Távoli horizont ez, azonban a munkaképes lakosság jelentős zsugorodását jelzi, és máris

”Legyen tökéletes jogegyenlőség hazánkban – és ne legyen senki számára kiváltság...”

Táncsics Mihály

égetővé teszi a pótlásáról való gondolkodást. A roma integrációért felelős államtitkár eképp elmélkedik a jövőről: ha „nem adunk a romáknak rendes munkát és képzést, akkor nem lesz, aki fizesse a nyugdíjunkt... Egy cigány családban átlagosan 2,2 gyermek van, míg a nem roma családokban 1,2. Tíz év múlva lesznek olyan nagyobb területek Magyarországon, ahol minden második gyermek roma lesz” – nyilatkozta Balog Zoltán az Index szerint a bécsi Standardnak.

RÓLUK, NÉLKÜLÜK

Számtalan oka van a romákat célzó projektek, programok kudarcának. Attól tartok, a példamutatónak beharangozott legújabb kormánystratégia is növelni fogja számukat, mivel valamennyi végzetes tévedés áldozatai: azt tételezik fel, hogy a siker záloga az allokált összegek nagyságában rejlik. Csak mellékesen jelzem: akkor pláne nem, ha a köztes stációk, a közvetítőik nyelik le a pénzek zömét. De a mennyiségi faktor mint egyedüli meghatározó – amellet, hogy bármely program magától értetődő nélkülözhetetlen összetevője – illúzió marad mindaddig, amíg a célközönség a paszszív befogadó szerepében szorul. Különösen igaz ez a peremen élő közösségek esetében, akiknek csak a projekt folyamatának társadalompedagógiai dinamikája segíthet abban, hogy egyszerű támogatottakból partnerekké nőjék ki magukat, hogy birtokba vegyék azt. Fájó, világszerte tapasztalt jelenség, hogy amikor eljön a projektidőszak vége és a külső szakismeret, vagy az anyagi, pénzbeli támogatás befejeződik, vége szakad az egész kísérletnek is. Ezért meghatározó, hogy minél előbb a helyiek váljanak alkalmassá a menedzseri funkciók ellátására, hogy az adott kultúra sajátosságait alapul véve alakulhasson ki a vezetőik és vezetettek harmonikus viszonya.

Nincsenek iskolázott, felkészült roma szakértelmiségiek, akikre projekttervezést és vezetést lehetne bízni – halljuk a szüntelen panaszt. Több ezer fiatal roma végezte el az egyetemet, főiskolát, és legalább annyian, ha nem többen, szereztek – sokszor a kudarcból tanulva – értékes gyakorlatot számtalan helyi projektben a húsz év folyamán. Diogenész lámpásával, előítélet-mentesen, empátiával kellene felkutatni és modern menedzseri technikákkal felkészíteni az új roma elitet, amelyből sokan munkahely híján kallódnak. A kialakuló kormánypolitika dermesztő jövőt vázol fel a sajátos roma integráció új fázisában: a belügyi szervek adják majd – ha egyáltalán lesznek arra források – a tervezett közmunkaprogramokat, nyugalállományból visszarendelt munkafelügyelők felügyelete alatt. A kigyó újból a farkába harap.

A Monarchia óta a cigány lakosság általában a belügyi szervek fennhatósága alá tartozott, rendőri témaként kezelték. Úgy tűnik a hatalmi technikák tárházából ma sem telik többre.

Kiút: honnan – hová?

Az országnak számtalan súlyos problémája van. Az én szakmám szemszögéből különösen nagy bajnak látszik az egyenlőtlenségek és ezzel együtt a szegénység növekedése. Az egyenlőtlenségeket már a tekintélyes nemzetközi szervezetek is sokallják. Fennáll annak a veszélye, írják, hogy „alternatívák hiányában a globális gazdaság olyan lefelé menő spirálba kerül, amelynek motorja a protekcionizmus, a nacionalizmus és a populizmus”. A probléma magyarországi arcát néhány részlettel érzékeltetem.

JÖVEDELEM – SZEGÉNYSÉG

A jövedelmi egyenlőtlenségek nőnek, de továbbra is a nemzetközi középmezőnyben vagyunk. A rendszerváltáskor a két szélső népességtized között 4-5-szörös volt, ma 7-8-szoros a különbség. Ez 2009-ben a szegény 1 milliónál havi 25 ezer Ft/főt jelentett, a leggazdagabb 1 milliónak havonta/fejenként közel 200 ezer Ft jutott. A szegények aránya a definíciótól függ, attól, hogy a nyomorgók, a küszködők vagy a léthatáron (létminimum alatt) élők arányát keressük-e. Íme néhány becslés 2009-ről:

- 600 ezer körül lehetett a mélyszegénységben, havi 20 ezer Ft/fő alatt élők száma,
- 1,2 millió fő, 12% élt az EU közös, nemzetközi összehasonlításához kidolgozott mutatószáma szerinti szegénységi küszöb, azaz körülbelül havi 32 ezer Ft/fő alatt,
- már 4 millió felé jár azok száma, akik a Központi Statisztikai Hivatal által számított létminimum, havi 60 ezer Ft/fő alatt éltek. Az ezen szint alatt élők száma 2000 táján 3 millió, az évtized közepén 3,2 millió körül volt. Vagyis ma a középosztálynak is mind nagyobb része küzd elemi megélhetési gondokkal.

KÖZOKTATÁS | Nahalka István

Az életre tanít?

Folytatás az 5. oldalról

talán játszanak, problémákon török a fejüket, eseményeket, történeteket dramatizálnak, valahogy mintha „a rend bomlott volna meg”. A gyerekeknek persze tetszik a változás, és ha a eredményeket alaposabban megnézzük (pl. nemzetközi PISA-vizsgálat olvasástereszt-eredmények), mintha még javulnának is a tanulási teljesítmények. 2012, az új köznevelési törvény fokozatos hatálybalépése ennek az üdvös folyamatnak a lassítását, netán még a megakasztását is eredményezheti. A központosítás, a tartalmak és működési formák előírása megöli a kezdeményezést, az innovációt. A központosított fejlesztés és innováció pedig – legalábbis a pedagógiában – fából vaskarika.

MÉLTÁNYOSSÁG ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉGEK

A másik jelentős probléma, amelynek megoldását nem segítik a 2010-ben kezdődött oktatáspolitikai folyamatok, a méltányosság alakulása az oktatásban, az esélyegyenlőtlenségek várható növekedése. Alapos kutatások eredményei, a nemzetközi vizsgálatok adatai támasztják alá azt az értékelést, hogy Magyarországon az iskolákban (közoktatásban és felsőoktatásban) tanulók iskolai eredményei rendkívül erősen meghatározottak a származás, a társadalmi hovatartozás által. A jobb társadalmi helyzetet élvező családok gyermekei igen nagy valószínűséggel érnek el jobb eredményeket az iskolában, a hátrányos helyzetben lévők pedig sokkal valószínűbb, hogy lemaradnak, nem jutnak új indulási esélyek biztosító oktatási szintekre. Ez persze nagyjából mindenhol így van a világon, de országonként rendkívül különböző az ereje ennek a meghatározottságnak, Magyarországon drasztikusan erős.

MI VESZIK AZ ESÉLYEKKEL?

Miért baj ez? Nem csak a társadalmi igazságtosság gyenge érvényesülése miatt (de azért is). A lényeg azonban az, hogy a tanulás magasabb szintjéig lényegében elzárva a hátrányos helyzetű rétegekhez tartozók elől, az ország nem használja ki „adottságpotenciálját”. Ma nem tudjuk megmondani, hogy

MUNKANÉLKÜLISÉG

A „nyílt” munkaerőpiacon dolgozók száma Magyarországon 1990-ben 4,5 millió, 1996-ban 3,5 millió volt. Azóta 3,6-3,8 millió körül ingadozik. A 15–64 évesek közti aktivitási arány Európában Magyarországon a második legalacsonyabb, 57 %. Az EU-27 átlaga 66%. A munkahely hiánya a tanulatlannok, a cigányok, a kistelepüléseken élők mellett ma a fiataloknak okozza a legnagyobb nehézséget – különösen nálunk. A 15–24 évesek közel 40 százaléka talál munkát az EU-ban, nálunk pedig – és ezzel messze se-reghajtok vagyunk – 20 százaléukuk.

A munkahiány miatti közfelelősség az utolsó 20 évben fokozatosan gyengült. 2012-re az OECD-tagországok közül Magyarországon vált a legszűkmarkúbbá a munkanélküli-járandóság: 3 hónapig tart, és összege legfőljebb a minimálbér. Ugyanígy vált mind fukarabbá és egyre megalázóbb feltételekkel nehezítetté a segélyezés. A segélyösszegek folyamatosan zsugorodnak, a problémától függően ma 25 és 42 ezer forint között mozoghatnak. A közmunkások száma nagy, nettó bérük azonban teljes munkaidő esetén is lecsökkent a korábbi 60 ezer forintról 47 ezer forintra.

ISKOLA

Az iskolával összefüggő egyenlőtlenségek a családban gyökereznek, de az iskolában – régóta kötődöttan – inkább erősödnek, mint csökkennek. Annak ellenére, hogy a középiskola, sőt a felsőoktatás is egyre többeket ért el Magyarországon, az egyenlőtlenségek megmaradtak. Noha szinte minden gyerek papírforma szerint elvégzi a 8 osztályt és elkezd valamilyen középfokú iskolát, hosszú ideje minden korosztály mintegy 20 százaléka úgy

hagyja el az iskolát, hogy semmilyen képes képzettsége nincs. Többségük funkcionális analfabéta, amikor „kilép az életbe”. Az új törvények, például a 16 éves korhatár még távolabbra visznek a „tudásalapú társadalom” álmától.

Az iskolai kudarcok mögötti egyik legfontosabb tényező nálunk az iskolarendszer tartós képtelensége arra, hogy a gyerekek közötti induló társadalmi különbségek hatását tompítsa. Az OECD-n belül messze nálunk a legerősebb a társadalmi indulás és iskolai eredmény kapcsolata. A tehetetlenség egyik oka az iskolai szegregáció és az ehhez kapcsolódó, nemzetközileg szokatlanul nagymérvű színvonalkülönbség az iskolák között. A hatékonyabb iskola két elengedhetetlen feltétel közül az egyik a kevésbé szelektív, kevésbé tagolt, a tanulók képességei, társadalmi háttere, származása szerint vegyesebb, integráló iskola, a másik feltétel pedig a társadalmilag és szakmailag megbecsült, szuverén és jól fizetett pedagógus. E feltételek megteremtésétől is távolodni látszunk.

HOGYAN TOVÁBB?

Tények alapján állítom, hogy a mélyszegénység és nyomor ma nagyobb Magyarországon, mint amit az ország forrásai indokolnának, a munkaerőpiac és az iskolarendszer torzulásai pedig a hozzánk hasonló fejlettségű és sorsú országoknál súlyosabbak. Sokan keresik a kiutat – stratégia és megváltó terv már kazalnyi készült. Csak három feltételt kellene ahhoz, hogy valami megvalósuljon belőlük:

- központi forrás, amiből kevés van, de még abból is túl sok herdálódik el korrupcióna és nem igazi prioritásokra;
- kormányzati elköteleződés, erős politikai akarat, amelyből leginkább szép dokumentumokat és szimbolikus gesztusokat látunk;
- s végül a polgárok szolidarisztikus támogatása az integráltabb társadalomért, amelyet a mediatizált politika inkább gyengít, mint erősít.

is. Ennek egyik oka valószínűleg az, hogy az esélyegyenlőtlenségeknek a szegregáció csak egy kis részben lehet oka.

Van valami, ami ennél – úgy tűnik, és a tudományos vizsgálatok is ezt támasztják alá – sokkal lényegesebb esélyegyenlőtlenséget növelő tényező: a diszkriminatív nevelés és oktatás. És itt nem is csak és nem is elsősorban a jól látható, sokszor az ország törvényeivel is dacoló diszkriminációról van szó, hanem egy sokkal rejtettebb hátrányos megkülönböztetésről. Ez a látens diszkrimináció a tanórákon történik. Akkor, amikor a pedagógus nem képes olyan tanulási környezetet teremteni, ami minden diákja számára megfelelő, amikor egyoldalúan azok részesülnek előnyben, akik középosztálybeli családból jöttek. Nem gonoszok természetesen a pedagógusok, akik ezt teszik, merthogy magában a pedagógiai kultúrában nincs benne, hogyan lehetne ezt másképpen csinálni, sokszor a neveléstudomány sem tudja.

Persze a szegregáció, a gyerekek elkülönítése, egyes csoportjaiknak szinte gettóba zárása önmagában is rendkívül negatív hatást jelent. Elzárja egymástól a különböző társadalmi csoportokba tartozókat, s ezzel az előítéletek kialakulásának melegágya lesz. Nem biztosít olyan társadalmi tapasztalatokat a tanulók számára, amelyeket hasznosíthatnának majd felnőttkorukban a más társadalmi csoportokba tartozókkal való együttműködésben.

A DESZEGREGÁLÁS PARANCSA

Az elkülönítésről kimutatják a nevelésszociológiai vizsgálatok, hogy csökkenti a tanulás eredményességét és hatékonyságát (miközben majd' mindenki azt hiszi, hogy ez fordítva van). A világban szinte kizárólagosan csak a szegregációt felszámoló iskolarendszerek tudtak jelentős eredményeket felmutatni. A szegregáció és a diszkrimináció a magyar iskolarendszer két legnagyobb problémája – ez sok szakember meggyőződése. Ezek egyben azok a kérdések, amelyekben a legkeményebb társadalmi érdekek nyilvánulnak meg, vagyis arra lenne szükség, hogy a politika lépjen hosszú távon gondolkodva, demokratikus módon, a szakma javaslatait felhasználva.

A pedagógiai kultúra átalakulását lassítja, de akár meg is akaszthatja mindaz, ami az oktatáspolitikában 2010 óta kibontakozott. Ugyanez az oktatáspolitikai még reménytelenebbé teszi az előrelépést az iskolai esélyegyenlőtlenségek csökkentésében. Nehéz évek elé néz az oktatás, de félok, hogy ennek következtében az egész társadalom.

El a kezekkel a bankrendszerből!

A modern pénzügyi rendszer intézményi alapját megteremtő bankreform Magyarországon 1987-ben indult be. Hasonló jelentőségű lépés volt a jegybanktörvény megszületése, amely alapul szolgált ahhoz, hogy az MNB működése az évek során közeledjen a független központi bankok európai uniós ideájához. Az elmúlt másfél évben azonban az üzleti bankszektor és a jegybankot érintő kormányzati intézkedések visszafordították a negyedszázada megindult és az ezredfordulóra kibontakozott modernizációs folyamatot.

SOKKHATÁSOK

A kétezres évek első felének fogyasztásösztönző gazdaságpolitikája gyorsan lerombolta a törekény pénzügyi egyensúlyt, amivel a 2008-as hitelválság idejére különösen sérülékennyé tette az országot. A magyar bankszektor mégsem viselte meg annyira a hitelválság, mint nyugati társait, mivel a hazai bankok nem rendelkeztek a krízist előidéző „mérgezett” eszközökkel, a közvetett hatásokat (likviditási válság, pótlólagos tőkeszükséglet) pedig a nyugati anyabankok orvosolták. A szektor számára a pénzügyi krízisnél nagyobb sokkot jelentett a második Orbán-kormány bankellenes, a bankárokat bűnbakként, a bankokat pedig meg-sarcolható alanyokként kezelő politikája.

Az Orbán-kormány hatalomközpontosítási törekvése jegyében – más ellensúlyként szolgáló intézmények (Alkotmánybíró-ság, Állami Számvevőszék, Költségvetési Tanács, Gazdasági Versenyhivatal) mellett – a Magyar Nemzeti Bankot is megpróbálta maga alá gyűrni, függetlenségét csorbítani. A demokratikus jogállam alapintézményeit sértő magatartásával, valamint a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel való konfrontálódásával a kormány megren-dítette az országba vetett bizalmat. A bizalomvesztés 2011 őszétől mind súlyosabb formában jelentkezett, az év végére pedig már az államcsőd fenyegető árnyékává sűrűsödött. Ez késztette végül a kormányt visszaközásra: a nemzetközi intézmények kritikájának meghallgatására és az IMF–EU-hitelmegállapodáshoz elengedhetetlen kompromisszumok kilátásba helyezésére.

„BANKRABLÓ” KORMÁNY

Az Orbán-kormány – a válság nyomán világszerte eluralkodó bankellenes közhangulatot meglovagolva – súlyos terhet hárított a pénzintézetekre. Két célt próbált elérni vele: fenntartani a kormány népszerűségét és betömni a költségvetési lyukakat. Törekvéseben az sem korlátozta, hogy a jogbiztonságot aláásó intézkedéseivel nagymértékben rontja az ország befektetői megítélését.

A kormány első gazdasági „akciótervében” központi szerepet kapott a nemzetközi összehasonlításban kirívó mértékű pénzintézeti különadó (130 milliárd), amely az alkotmányosság próbáját is nehezen állná ki. Hogy ez ne derülhessen ki, megvonták az Alkotmánybíróság jogát arra, hogy költségvetést és adókat érintő törvényeket megsemmisítsen. A főként a külföldi tulajdonú bankokat sújtó sak része volt a „gazdasági szabadságharcnak”, amelynek jegyében az Orbán-kabinet már 2010 nyarán konfrontálódott az IMF-fel és az Európai Bizottsággal. Mindkét szervezet nehezmenyeyzte, hogy a magyar kormány nem hoz hatásos intézkedéseket a költségvetés tartós konszolidálására.

A magyar bankadóval szemben három probléma vethető fel. Az adó mértéke a másutt szokásosnál jóval nagyobb terhet jelent, és sok banknál tőkevesztést is előidéz. Az adó kivetésének módja sérti a jogbiztonságot, mivel alapját egy már lezárt üzleti év tevékenysége jelenti. Végül nem helytálló az adó indoklása, mely szerint az állam is megsegítette a bankokat a 2008-as válságban, mivel a magyarországi bankok tőkevesztését a külföldi anyabankok pótolták.

JOGSÉRTŐ VÉGTÖRLESZTÉS

Tény, hogy a hirtelen megerősödött svájci frankban elszámolt hitelek több százezer magyar háztartásnak jelentettek súlyos problémát. 2010 nyarán még kialakítható lett volna egy ésszerű termegosztás a hi-

telezők, az adósok és az állam között, a túlméretezett bankadó mellett azonban a hitelintézetek már nem vállaltak több terhet. A hosszú egyezkedés nyomán megszületett „árfolyamgát” (2011. évi LXXV. törvény) nem aratott sikert, mivel csupán elodázta, de tartósan nem enyhítette az adósok terheit.

A kormány végül a tehetősebb adósok számára felkínált kedvezményes végtörlesztés lehetőségével kívánta rendezni a problémát – a bankok terhére. A 2011 szeptemberében megszületett „otthonvédelmi törvény” jogsértő módon, a korábban megkötött hitelszerződéseket felülírva, arra kötelezte a bankokat, hogy 180 forintos svájcifránk-árfolyamon fogadják el az egy összegben visszafizetett devizahitel-tartozásokat, a piaci árfolyam ezt meghaladó részét pedig veszteségként számolják el. Bár a rendelkezésre álló idő csupán négy hónap volt, a 94 ezer hitelszerződést érintő végtörlesztés a bankoknak így is mintegy 200 milliárd forint veszteséget okozott, és hozzáadódva a különadóhoz, számos banknál tőkevesztést idézett elő.

Emiatt a tulajdonosok tőkeemelésre kény-szerűlnek vagy arra, hogy visszafogják bankjuk itteni hitelezését.

ÖSSZTŰZ A JEGYBANKRA

Az Orbán-kormány pusztán saját hatalmi céljait szolgálva nyitott összetűzést a Magyar Nemzeti Bank vezetőire. A jegybanki függetlenség elvét megsértve, egyoldalú döntéssel a negyedére csökkentette a bank elnökének és alelnökeinek fizetését. A jegy-banktörvényt úgy módosították, hogy a kormányfő a bank elnökével való egyeztetés nélkül delegálhasson tagokat a Monetáris Tanácsba. Emiatt az MNB fő döntéshozó testületében a kormányfő emberei kerültek túlsúlyba, akik blokkolhatják a bank elnöké-nek és alelnökének a jegybanki stáb javasla-tai alapján kialakított törekvéseit.

Az i-re a pontot 2011 decemberében tette fel a kormány, amikor az új alkotmány hatálybalépését ürügyként használva a jegybanki függetlenséget aláaknázó két törvényjavaslatot terjesztett be – an-

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS | Simonovits András

A nyugdíjrendszerekről

Folytatás a 7. oldalról

bak voltak, a szocializmusból a kapitalizmusba való áttéréskor jelentősen visszaesett a foglalkoztatás, zuhantak a realbér-ek, megjelent a tömeges nyílt munkanélküliség; igaz, gyorsan nőtt a munka termelékenységé. A társadalmi béke fenntartása érdekében az idősebb dolgozók jelentős hányadát beengedték a rokkantsági és előrehozott nyugdíjak rendszerébe, kikényszerítve a nyugdíjak reálértékének drámai csökkentését és a járulékkulcsok emelését. Tovább fokozta a nyugdíjrend-szer finanszírozási nehézségeit, hogy a frissen létrejövő magánvállalkozások tete-mes része a szürkegazdaságban működött, és csak részben fizette be az alkalmazot-tai utáni fizetendő tb-járlékokat és szja-t. A gazdasági növekedés beindulásával pár-huzamosan sem sikerült ezeket a gondo-kat megoldani.

A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER 2010-IG

Ezek a folyamatok Magyarországon is hasonlóan alakultak. Például hiába nőtt 1997 és 2009 között az általános korhatár a korábban nemek szerint differenciált 55, illetve 60 évről egységesen 62 évre, nem sikerült ezzel párhuzamosan emelni a férfiak tényleges nyugdíjazási korát. Az ideális 50 helyett már jelenleg is 74 nyugdíjas jut 100 dolgozóra, és ez a kedvezőtlen arány a szigorítások ellenére a népesség előregedésének meggyorsulása miatt 2050-re várhatóan 100-ra emelkedik.

A válság elsők között érte el Magyarországot. A kiutat jelentő EU–IMF-kölcsön nyújtói eleve megtiltották a „költségvetési alkoholizmusban” szenvedő ország számára a válságban kézenfek-vő költségvetési lazítást: a zuhanó GDP három, majd négy százalékában korlátozták a költségvetési hiányt. A kölcsön egyik feltétele a nyugdíjkielkekezés leál-lítása volt: átmeneti korlátozások után a Bajnai-kormány a 13. havi nyugdíjat 2009-ben lényegében megszüntette. Hasonlóan visszafogja a jövő nyugdíjkiadásait az a 2010-től érvényes törvény, amely az ár- és bérkövető indexálás helyére a takarékosabb, lényegében áralapú indexálást teszi.

TŐKÉSÍTETT MAGÁNNYUGDÍJRENDSZEREK

Emellett a Bajnai-kormány további jelen-tős korhatáremelést ütemezett be: 2014 és 2022 között az általános korhatár 62-ről 65 évre nő, miközben a minimális korhatár 60 évről 63 évre emelkedik. Ezek a dönté-sek hosszú távon összességében 30 száza-lékkal csökkentik a nyugdíjigérvényeket.

1994-től a Világbank a tb-nyugdíjak részleges magánosítását és feltőkésíté-sét javasolta a világ nyugdíjproblémái-nak megoldására. Magyarország 1998-ban az elsők között lépett erre az útra, de a második Orbán-kormány 2010 végén a hosszú távú következményekkel nem számolva államosította a kötelező magán-nyugdíjpénztárak felhalmozott vagyonát, ezzel lerombolta a nyugdíjrendszer kiépü-lőben lévő második pillérét. Busás zsák-mányra tett szert, amelyet aztán nagyobb-részt könnyelműen elköltött, de eközben aláasta a társadalomnak a nyugdíjrend-szerbe és az államba vetett bizalmát.

A modern gazdaságokban a kötelező (általában állami, de néha magán-) nyug-díjrendszer mellett önkéntes nyugdíjpénz-tárak képezik a harmadik pillért. A be-fizetésekre általában kisebb-nagyobb adókedvezmények sarkallnak. Magyaror-szágon ezek a kedvezmények az 1993-as be-vezetést követően még sokáig meglehető-sen nagyok voltak, és jelentős lyukat ütö-ttek a költségvetésen. A válság és az Or-bán-kormány pénztárellelen politikájának hatására lecsökkent az aktív részvétel, de az általános megújuláshoz szükséges volna ennek a pillérnek a rendbetétele is.

KORHATÁREMELÉS FIDESZ MÓDRA

2010 májusában a parlamenti választáso-kon a Fidesz kétharmados többséget szer-zett a parlamentben. 2011-ben Orbán Vik-tor laza költségvetési politikáját (6 száza-lékos tényleges költségvetési hiánnyal) kü-lönadókból és a magánnyugdíjrendszer államosításából fedezte. A helyzetet bo-nyoltítja, hogy a korhatáremelésnek tel-jesen ellentmondó törvényt hoztak 2010 végén, és ezzel megbontották a két nem nyugdíjazási feltételeinek azonosságát: azok a nők, akiknek legalább 40 évnyi jog-szerző viszonyuk van, életkoruktól füg-getlenül teljes összegű nyugdíjba mehet-nek. Ez akkor is jelentős kedvezmény, ha a jogszerző időben nincs benne a szakmun-kásképzésben, illetve az egyetemen 1990 előtt töltött időszak.

Átmeneti enyhülés után 2011-től kezd-ve a nemzetközi gazdasági helyzet újból kedvezőtlenné vált, és a külső környezet újra megvalósíthatatlanná tette a magyar kormányzat gazdasági terveit. A fenye-gető válság hatására a kormánynak ismét lépéseket kellett tennie, hogy visszanyerje a befektetők bizalmát. Ennek keretében 2011-ben drákói szigorításokat kezdemé-nyeztek a rokkantsági és korhatár alatti nyugdíjak területén is, holott pár évvel ko-rábban még zajosan elleneztek az akkori kormányzat racionalizálási terveit.

Végletesen leegyszerűsítve a problé-mát, az Orbán-kormány megszüntette a

nak ellenére, hogy az Európai Központi Bank, az Európai Bizottság és a Nemzet-közi Valutaalap is kifogást emelt ellenük. Az új alaptörvény átmeneti rendelkezései közbe becsempészett passzus úgy ad elvi le-hetőséget az MNB és a Pénzügyi Szerveze-tek Állami Felügyelete összeolvasztására, hogy a regnáló jegybankelnököt alelnökké fokozza le, főle pedig új elnököt rendel.

JEGYBANKI FÜGGŐSÉG

Az új MNB-törvény ténylegesen is megnö-velte a kormány befolyását az uniós alapok-mány szerint független jegybankban, mivel az érdemi döntésekben minden hatalmat a kormányfő embereivel felhívított Mone-táris Tanácsnak adott. Az MNB elnökétől azt a jogát vonta el, hogy az újonnan belépő alelnök kiválasztásába beleszólhasson. Az EKB szerint e konkrét feladatot nélkü-löző harmadik alelnök pusztán a kormány-zati befolyás növelését szolgálja.

Csak az államcsőd fenyegető közelsé-ge hatására fújt visszavonulót a kormány a „szabadságharcos” álláspontból. Mivel az IMF–EU-hitelmegállapodás szempontjából kulcskérdéssé emelkedett a jegybanki füg-getlenség kérdése, a kormány hajlandónak mutatkozott a PSZÁF és az MNB összevoná-sára lehetőséget nyújtó törvényi passzus tör-lésére és a jegybanktörvény módosítására. Ez azonban már nem változtat a kialakult helyzeten, melyben a Monetáris Tanácsot a kormány által befolyásolt, a szakmai integ-ritást nélkülöző tagok urálják, ami megne-

hezíti, hogy hiteles monetáris politikájával a jegybank az ország és kormánya iránt meg-nyilvánuló befektetői bizalmat megerősítse.

A BANKRENDSZER „FELSZABADÍTÁSA”

A bizalomvesztés jelei megmutatkoztak az ország leminősítésében, a forint meggyen-gülésében, az államkötvények elváró hoza-mának emelkedésében, a tőkekiáramlás-ban, a banki források zsguorodásában és a hitelek szűkösségében. A kormány így ép-pen saját gazdaságpolitikai céljai megvaló-sulását akadályozza: gazdasági fellendülés és munkahelyteremtés helyett recesszió és így a munkanélküliség növekedése várha-tó. A mind jobban bezáruló ördögi körből pedig egyre nehezebb lesz kitörni.

Az üzleti bankszektor normális mű-ködéséhez a nemzetközi gyakorlatban szokások (ötöd-tized akkora) szintre kell mérsékelni a bankokat sújtó különadót, és kiszámítható jogszabályi környezetet kell szavatolni. Ez előfeltétele annak, hogy meg-álljon a banktőke eróziója, és a külső banki források növekedésnek induljanak, aminek hatására helyreállhat a magyar banksz-ek-tor hitelezési hajlandósága. A kormánynak tudomásul kell vennie, hogy állami pénz-forrásokból, az ún. „nemzeti tulajdonban” lévő hitelintézetek (egyébként uniós jogot is sértő) támogatásával nem képes a gazdasági fejlődéshez szükséges finanszírozást biztosí-tani, miközben versenysértő magatartásával éppen az erre alkalmas magántőkét űzi ki az országból.

misszumképesnek kell lenniük. Tanulva a Gyurcsány Ferenc által összehívott Nyug-díj és Időügyi Kerekasztal tapasztalatai-ból, az új kerekasztalnak nem szabad a kormányt túlzottan részletes és sok vál-tozatban kidolgozott javaslattal terhelnie. Ezeket az alapelveket elfogadva a követ-kezőket gondolom a nyugdíjtaktikáról és -stratégiáról:

Azonnal szakítani kell a Fidesz lát-ványpolitizálásával, szómágiájával! Ne ne-vezzük a korhatár alatti nyugdíjat szociá-lis ellátásnak csak azért, hogy ne kelljen utazási kedvezményt adni a korhatár alati-ni nyugdíjasoknak! Ne papoljunk a nyug-díjkassza egyensúlyáról, amit csak látszó-lag valószínűk meg azzal, hogy a kiadások köréből kivonjuk a korhatár alatti nyug-díjasok járadékát! Ne fedezzünk szja-val kapcsolatos bérkompenzációs kiadásokat tb-járlulékokból, ahogy azt 2012-ben te-szi a kormány! Merjünk őszinték lenni, és szakítsunk a Fidesz káros intézkedéseivel! Vállalni kell bizonyos rétegek ellenállását is, a továbbiakban (nem visszamenőleg!) nem szabad teljes nyugdíjat adni a 40 éves jogszerző viszony után a nőknek, és a ko-rábbinál szigorúbban kell kezelni az előre-hozott nyugdíjazást.

ALAPNYUGDÍJ – NYUGDÍJJÓVÁÍRÁS

Feltételezhető, hogy a jelenlegi kormány hamarosan dönt a munkanyugdíj fősza-bályáról, és nincs okunk eleve feltéte-lezni, hogy elfogadhatatlan megoldást választ. Az igazi gond a mellékszabállyal van. Nyilvánvaló, hogy csak fokozato-san szabad bevezetni az alapnyugdíjat, és csak olyan alapnyugdíjnak van értelme, amely az átlagos nettó bér érzékelhető (a jelenleg tervezett 10-nél jóval nagyobb) százalékát teszi ki, és szolgáltatáiidő-ko-rlát nélkül folyósítandó – természetesen a Magyarországon való tartózkodási idővel arányosan. Kompromisszumos megoldás lehetne a több országban (Svédország, Nagy-Britannia) is sikerrel alkalmazott nyugdíjjóváírás: a munkanyugdíj növeke-désével arányosan fokozatosan csökkenne az alapnyugdíj, míg egy szint fölött el is tűnne. Ennek a megoldásnak az az előnye, hogy a kevés munkanyugdíjra jogosultak viszonylag tisztességes alapnyugdíjhoz jutnak; de a nagyobb munkanyugdíjat szerzőknek megmarad az ösztönző mun-kanyugdíjuk.

→ www

”Különös egy nép vagyunk mi magyarok. Csak czírógatni, lelkesedési pathos mutatni s egy pár élfjent kell valakinek kiáltani, úgy irányunkban eddig borzasztó viseletet nemcsak elfeledjük, de sőt az önfenntartás és előrelátás parancsolta elővigyázatunkat is, hivatalos csokoládésokban temetjük el.

Marczius Tizenötödike, 1848. április 26.

”

Az új választási rendszer politikai hatásai

Az új országgyűlési választási rendszer még nincs kész, de a reform minősíthető, politikai hatása megbecsülhető, és az alkalmazkodási kényszerek is világosak. Mindebből két kérdés adódik: Milyen hatással lesz a változó magyar pártrendszerre az új választási rendszer? És hogyan kell alkalmazkodniuk hozzá a Fidesszel szemben álló, nem szélsőséges jelöltállító szervezeteknek, ha győzni akarnak? Az alábbiakban e kérdésekre igyekszem választ adni.

TÖBBSÉGIBBÉ VÁLÓ VEGYES RENDSZER

Az új parlamenti választási rendszer egyfordulós, vegyes megoldás, amely tartalmaz kompenzációs elemet, van szavazatuk a hazánkban állandó lakhellyel nem rendelkező magyar állampolgároknak és a nemzeti kisebbségeknek is. A rendszer egésze többségibb karakterű a korábbinál, mivel nagyobb benne az egyéni választókerületi mandátumok aránya, és mivel a kompenzációs mandátumok sem elkülönülten képződnek, hanem az immár minden listaszavazatot egyesítő országos listán, így utóbbiak hatása is kisebb.

A rendszer bemeneti feltételei részben szigorodtak, részben könnyebbek lettek, részben pedig változatlanok maradtak. A bejutási küszöb nem változott, a szükséges ajánlószelvényszám a jelöltállítási mechanizmus egészét tekintve kevéssel csökkent, az országos listaállítás is könnyebb lett, de a közös jelöltek és listák állítása a korábban ismertetett koncepció szerint nehezedni fog, bár ez utóbbról csak a még be nem terjesztett választási eljárási törvény fog rendelkezni.

Az egyéni mandátumok megyek közötti elosztása a csökkentés ellenére is megfelelő lett. Így az új rendszer korrigálja a korábbi egyéni választókerületi kiosztás azon, húsz év alatt kialakult torzulását, amelyet a népesség országon belüli elhelyezkedésének változásai okoztak, és amely torzulás idővel némiképp a magyar baloldal számára kedvezett. Ugyanakkor e húsz év alatt kialakult, eredetileg nem is létező torzulás mértéke sokkal kisebb volt annál, mint amennyire a jobboldal számára kedvezően jelölték ki most az új egyéni választókerületeket az ország bizonyos részein.

ÁTALAKULÓ MAGYAR PÁRTRENDSZER

Az új választási rendszer egy átalakuló magyar pártrendszert fog tovább formálni 2014-ben, hiszen minden választási rendszer egyben hatást is gyakorol a pártrendszer szerkezetére. A korábbi, közepesen fragmentált többpártrendszer után 2002–2006-ra domináns kétpártrendszerre alakult a magyar politikai rendszer. Ebben a politikai tér átalakulásán túlmenően szerepe volt a régi, aktív szövetségi politikára kényszerítő, a nagyobb pártoknak kedvező, többségi karakterű vegyes országgyűlési választási rendszernek is.

2010-re érdemben átalakult a magyar pártrendszer, leginkább a tág értelemben vett magyar baloldal eluralkodó válsága miatt. Az újonnan létrejött hárompólusú rendszer, amelyben van stabil szélsőjobb, van egy erős jobboldal és van egy jelenleg még szét-törödzett, sokszínű és a rendszerváltás státus quojával sokféle viszonyt ápoló balközép is, inkább csak egy átalakulási folyamat köztes állomásának tekinthető.

Ennek két oka van, és a másodikban nagy szerepe van az új választási rendszernek. Az első ok a Fideszen és a Jobbikon inneni világ politikai, szervezeti és programkrízise, amely jelenleg még alacsonyabb szinten tartja e tábor támogatottságát. A második ok pedig az új országgyűlési választási rendszernek a korábbinál is többségibb, a kétpólusosságot jobban preferáló karaktere, amely első alkalommal még e hárompólusú rendszeren belül fogja kifejteni hatásait.

A BOLDOG MÁSODIK ÉS A SÍRÓ HARMADIK

Az biztosnak látszik, hogy nem ugyanolyan pártszerkezet fog bemenni a választási rendszerbe 2014-ben, mint amilyen kijön belőle. A régi rendszerhez képest ugyanolyan arányú szavazatmegosztás mellett 2014-től a győztes még inkább győzhet, a dobogó harmadik fokára szoruló pedig rosszabbul szerepelhet a megszerzett mandátumok szintjén.

Ha széttört balközép és centrum indul, akkor elvárzik, hiszen az egyéni győzelmek kényszere megköveteli a szövetségben történő, de legalábbis koordinált jelöltállítást. Ha egységes, de nem döntően győztes lesz a balközép és a centrum, akkor hátrányba szorítja a választási rendszer, hiszen a torzított egyéni választókerületi határok és határon túli szavazatok leginkább a Fidesznek fognak kedvezni. Ha a három pólus fej fej melletti küzdelmet folytat, akkor pedig a támogatásbeli különbségekből következő evidens eltéréseken túl az lesz sikeres, amely pólus országosan lehetőleg általánosan magasabb, kiegyenlített támogatottsággal rendelkezik, és amely több egyéni választókerületet tud

nyerni. Hiszen ezek jelentősége megnőtt a reform után. Sok országos listaszavazatnak tud ellen tartani néhány egyéni győzelem, különösen, hogy a győztes kompenzációsrendszere gyakorlatilag eljelentékteleníti a hagyományos kompenzációs rendszer amúgy is már eleve legyengített hatását.

Tehát minél kiegyensúlyozatlanabb támogatottsági szerkezettel fedi le egy jelölt-állító szervezet vagy szövetség az egész országot, minél nagyobb a szórás a különböző választókerületi támogatottságai között, annál hátrányosabb helyzetbe kerül a megszerzett mandátumoknál a rendszer logikájából fakadóan. Hiszen egyéni választókerületeket kell nyerni, amihez az egy fordulóból

Az előválasztás intézményéről

Magyarországon az 1989. évi békés úton megvalósult rendszerváltás eszköze a radikálisan módosított alkotmány és a választási törvény volt, amely lehetővé tette a valódi többpártrendszer működését, a kormányzás stabilitását, valamint a demokratikus, tisztességes és átlátható választások lebonyolítását. A szavazatok erejével ciklusonként új kormány kezdhetne meg működését. Ám midőn a politikai, a sajtó- és közjogi szabadság nőtt és megvalósult az Európához való csatlakozás vágya, a rendszerváltás kori gazdasági remények nem valósultak meg. Ennek egyik oka a parlamenti pártok együttműködési képtelensége volt. Amit az egyik kormány felépített, azt a másik lerombolta, bomlásnak indult az ellenzék által folyamatosan támadott kormányzati és közigazgatási rendszer.

Az együttműködési képtelenség viszszahatott a közjogi területekre is. Megoldatlan problémák halmozódtak fel: kormányzati korrupció és feketepénzek a párt- és kampányfinanszírozás szabályozatlansága miatt, titkosszolgálati eszközök illegális alkalmazása a választási kampányban, Kubatov-listák gyűjtése, visszaélés az igazolással szavazással, választási eredmények nyilvánosságra hozásának akadályozása stb.

ÚJ DEMOKRATIKUS DEFICITEK

A választási bizottságokba kizárólag az önkormányzati többséget képviselő tagok kerültek be, a függetlenségnek csak a jogi árnyéka lebegett lepelként az elfogultság tartalma felett. A közjogi romlás azonban tovaterjed a parlamenti pártok belső szervezeteire és mű-

ködésükre is: a választáson induló pártjelöltek kiválasztása egyre kevesebbek kezébe kerül, míg végül a pártelnök kizárólagos döntése lett a jelölt személyének és a lista sorrendjének a megállapítása. A pártjelölteknek előre alá kell írniuk a dátum nélküli biankó lemondó nyilatkozatot stb. Aztán a választási kampányra nem készül nyilvános program, hanem a rendőrségi feljelentések, ügyészi vádemelések és bírósági ítéletek sajtóhírei jelentik a kampányt...

A közvéleményt azonban csak a gazdasági, életszínvonalbeli problémák érdekelték. 2010-ben a választópolgárok többsége, megelégtelve a parlamenti pártok együttműködési képtelenségét, 53%-os szavazati többséggel közel 70%-os parlamenti többséget adott a korabeli ellenzéknek. Az új kormány megkezdhette működését és a parlament az új törvények gyártását.

VISSZAFELÉ A DAMASZKUSZI ÚTON

2011-től Magyarországon joggal felvethető kérdés, hogy alkotmányos-e az alkotmány olyan átalakítása, amely csökkenti a jogállamiságot, lényegileg korlátozhatóvá tesz alapvető emberi és politikai szabadságjogokat? Lehet-e normális indoka a fékek és ellen-súlyok felszámolásának? Lehetséges-e demokratikus választ adni arra az alapkérdésre, hogy a választási törvény átszabásával a kormány a korábbi többpártrendszert egyszálú pártrendszerre alakítja?! Tisztességes-e a parlamenti többség által olyan választási rendszert létrehozni, amely radikálisan szűkíti az ellenzék fellépési lehetőségeit a parlamenti választásokon? Tisztességes-e az sza-

következően relatív szavazattöbbség kell a lehető legtöbb helyen.

IDŐVEL ÚJRA CSAK KÉT DOMINÁNS PÓLUS LEHET

Az új választási rendszer idővel ismét dominánsan kétpólusúvá fogja alakítani a mostani hárompólusú politikai rendszert. Ez leginkább a politikai centrum visszafoglalására jelenleg még nem képes MSZP-re és az Északkelet-Magyarországra, illetve a kiskulvas-középvárosias országrészekre beszoruló Jobbikra nézve fenyegető. Hiszen egy, a korábbiaknál sokkal alacsonyabb támogatottsági szinten stabilizálódó balközép nem rendelkezik elegendő támogatóval a szükséges egyéni győzelmek megszerzéséhez. A szélsőjobb pedig még ha rendelkezik is esetleg elég támogatóval, akkor sem biztos, hogy ezek a támogatók nem csak az ország bizonyos területein koncentrálnának.

ÚJ VÁLASZTÓI KOALÍCIÓK

Egyenletesen sok támogató, őket mobilizálni képes országos szervezetség és összeha-

vazatösszesítési matematika, amely során a szavazatok felével (50%) a parlamenti mandátumok negyötöde (80%) megszerezhető?

A SZAVAZATOK EREJÉVEL VAGY FORRADALOMMAL?

2012. március 15-én a jelenlegi ellenzéknek válaszolnia kell erre a valódi társadalmi-politikai kérdésre. A kormánypártokról leszakadt több mint egymillió korábbi szavazója, akik azonban a „nemszavazók” táborát gyarapítják. A parlamenti ellenzéki pártok szavzatainak a száma a közvélemény-kutatási adatok szerint nem növekedett 2010-hez képest. A kormánypártok által elfogadott önérdékű választási törvényen és újjárajzolt egyén választókerületi beosztáson saját erővel a parlamenti ellenzék változtatni nem tud. Új megoldásokat kell kialakítani. Az én válaszom az, hogy a szavazatok erejével, egy új politikai intézmény létrehozásával, a hatályos választási törvény kényszerű elfogadásával kell megvédeni a többpártrendszert és leváltani a jelenlegi kormánypártokat.

AZ ELŐVÁLASZTÁSOK 12 PONTJA

1. Minden demokratikus párt célja a többpártrendszer megőrzése, és elutasítják az egyszálú parlamenti működést.
2. A demokratikus pártok a társadalmi és civil szervezetek tagjainak a közreműködésével választási koalíciót hoznak létre a jelenlegi kormánypártok leváltására és a jogállam újjáélesztésére.
3. A koalíció tagjai a következő hivatalos választás előtt előválasztást tartanak annak

„igen”-nel voksolt. „Megmentjük az egészségügyet!” – ez volt a 2010-es választáson a Fidesz egyik hangsúlyos ígérete, egyenes folytatásaként a népszavazás során bevett két jelszónak, miszerint a „jövő igennel kezdődik”, és hogy a növekedés három legfontosabb feltétele – sorrendben – az egészség, a tudás és a felelős kormányzás.

Míndezenközben még az egészségügyi lobbí szűken vett szakértői köreiben is csak kevesen figyeltek fel arra, hogy közel 400 oldalas(!) programadó könyvében Matolcsy György már két évvel a kormányváltás előtt egyértelműen leírta, „legalább 10 olyan ügy van, ami fontosabb, mint az egészségügy reformja”. Ebből a kiinduló álláspontból is következett az, hogy a 2. Orbán-kormányban nem jutott önálló miniszteri tárca az egészségügynek (mint ahogyan az oktatásnak sem!). Amint a hatalom bástyaín belülrre került a Fidesz, már nem volt prioritás sem az egészség, sem a tudás.

CHIPS ÉS SNAPSZ

A kormány megalázó célzatú pofonnal indította útjára az egészségügyért felelős államtitkárt, Szócska Miklóst. Első ülésén úgy döntött az otthoni pálinkafőzés engedélyezéséről – vélhetően az átpártolt kiscsajdaérlelmű szavazók voksait meghálálándó –, hogy a NEFMI apparátusát meg sem kérdezték erről a népegészségügyi szempontból botrányos ötletéről. A későbbiekben is volt több ehhez hasonló húzás, amikor is a valódi

golt jelöltállítási gyakorlat. E három nélkül nincs győzelem az új parlamenti választási rendszerben.

A potenciálisan szövetséges pártok a korábbiaknál is kevésbé engedhetik meg maguknak, hogy széttörödezetten indítsanak jelölteket, és hogy eleve leírjanak országrészeket. Az abszolút szavazatszámok akár lehetnek alacsonyabbak is a korábbiaknál, hiszen több pólus van, és arányait tekintve kevesebb szavazattal lehet akár abszolút többséget, akár pedig kétharmadot is szerezni az Országgyűlésben.

A Jobbik nehezen visszaszerezhetően vitt el támogatókat a magyar baloldaltól. Így új választói koalíciók megkötése és az ehhez szükséges alapos önmereflexió nélkül nincs kiút a magyar balközép, de az LMP számára sem. Eluralthatja akár egy szervezet is ezt a politikai pólust és győzhet is egyedül, de lehetséges, hogy szövetségkötésre kényszerülnek a felek. A valódi kérdés az, hogy ki lesz képes visszaszerezni rég elvesztett támogatókat a korábbi háterszágban, és főleg, hogy ki lesz képes új támogatókat szerezni olyan országrészeken, ahol korábban ez kevéssé sikerült. Minden más másodlagos.

érdekében, hogy a következő választásra közös egyéni jelölteket és közös listát indíthassanak.

4. Az előválasztáson való részvétel alapelvei: önkéntes, egyenlő, közvetlen és titkos. Az előválasztáson nem készül Kubatov-lista a szavazókról.

5. Az előválasztáson a koalíció minden egyes tagja mind a 106 egyéni választókerületben 2-2 jelöltet és 92 jelölttel önálló országos listát indíthat. Az előválasztáson független jelöltek is indulhatnak.

6. Az előválasztáson a koalíció minden tagja szabadon kampányolhat saját jelöltjei és programja mellett.

7. A választópolgárok az általuk támogatott szervezetre szavazhatnak, és azon belül megjelölhetik az általuk támogatott jelöltek kívánt sorrendjét is.

8. A szavazás módja elektronikus, azonban, aki hagyományosan kíván szavazni, az segítséget kap az erre a célra közösen létrehozott hiteles helyeken.

9. Az egyéni választókerületben az lesz a hivatalos választáson a koalíció közös jelöltje, aki a legtöbb egyes sorszámú szavazatot kapta. A többi egyéni jelölt szavazata töredékszavazatként az országos listára kerül.

10. A közös listán a szervezetek a szavazatok és a töredékszavazatok összesített száma alapján arányosan kapnak helyeket. A szervezeteken belül a választópolgárok által megállapított erőssorrend az irányadó.

11. A koalíció tagjai kötelezettséget vállalnak arra, hogy a hivatalos választáson az ajánlószelvényeket a közös jelöltekre gyűjtik és híveiket is erre szólítják fel.

12. A koalíció tagjai a hivatalos választásra közös keretprogrammal készülnek és a választás után a parlamentben közösen váltják le az antidemokratikus törvényeket!

A saját választási törvényüket kell a kormánypártok ellen fordítani!

döntéshozók egyszerűen becsapták az egészségügyi szakapparátust. Például a chipsadó, amelyet először úgy hirdettek meg, mint a jövőbeli népegészségügyi programok 20-30 milliárd forintnyi pluszpénzt hozó finanszírozási forrását, azután ugyanezt a pénzt odaígérték az orvosi bérek emelésére is. Végül az történt, hogy a chipsadóból 2011-ben a betervezett 5 milliárd helyett csak 3 milliárd folyt be, a 2012-re betervezett 30 milliárd forint bevétellel pedig csökkentették az OEP büdzséjének költségvetési támogatását.

Ezek azonban csak szimbolikus jelentőségű, az orvosok és betegek világát csak minimális mértékben érintő ügyek voltak. Az elmúlt másfél év legnagyobb hatású döntése a társadalombiztosítás-elvű egészségügyi jogi alapjainak felszámolása volt. Itt az történt, hogy – mindenfajta nyilvános vita teljes mellőzésével – az Alaptörvényből törölték a társadalombiztosítás intézményrendszerét, és a célhoz kötött járulékokat (egészségügy, nyugdíj stb.) adónak nevezték át, jól-lehet a kormányprogramban ennek az el-lenkezőjét ígérték. Január 1-jétől tehát a központi költségvetés mindenféle címen begyűjtött adókból a pillanatnyi politikai el-határozásoktól vezényelve tetszés szerint állapíthatja meg a gyógyításra rendelkezésre álló pénzösszeg nagyságát. S minthogy „adó”-ról van szó, ebben az ügyben az Alkotmánybírósnak is „kuss” lett a neve.

2011 végén a kormány jogszabályi úton einstandolta a főváros, illetve a megyei

SZÍNHÁZ | Schilling Árpád

Kultúra boncasztalon

Vádaskodással, háritással és kirekesztéssel még egyetlen politikai erőnek sem sikerült biztosítania az életszínvonal emelkedését. A jelenlegi kormány nem a társadalom, még csak nem is a középosztály, hanem elsősorban a magyar államból élő hazai nagytőke érdekeit képviseli. Utóbbiak pedig a korábbi gyakorlatukból következő felelőtlenséggel asszisztálnak a magyar politika történetének újabb baklövéséhez. Miközben a pártvezetés hagymázos víziók és átszervezések meghirdetésével próbálja elfedni a háttérben uralkodó kaoszt, egyre többször válik nyilvánvalóvá a szakmai egyeztetéseket gátlás nélkül megkerülő politikuskok dilettantizmusa. A külső ellenfelektől megszabadult párt ráadásul belső feszültségekkel küzd. Saját lobbicsoportjai vívják egymással korrump hatalmi harcukat egy-egy pozícióért, zsíros állami megbízatásért. Magyarország megint veszésre áll.

A magyar kultúra úgyszintén. Arról a magyar kultúráról beszélnek, amely minden magyar kultúrája, nem csak a felvilágosult akadémikusoké vagy a nacionalista radikálisoké. A magyar kultúra része a falusi kultúrház és a világhírű filharmonikusok programja, a kisváros középis-kolájának farsangi mulatsága és a kortárs képzőművész happeningje, a közélet nyelvének minősége és a nemzeti ünnepek műsorpolitikája is.

Elborzasztó a kulturális ügyekért felelős politikuskok hiteltelensége. Ahányan vannak, annyifélelről beszélnek, nincsenek átfogó stratégiák, és úgy tűnik, nem is áll szándékukban azok kidolgozása. A nyilat-

kozatok többnyire önvédelemből születnek, igyekeznek nyugtatni az elvonások miatt ágáló intézményvezetőket. Szócs Géza kulturális államtitkár ugyan tett arra utalást 2012. február 5-én a Krétakör szervezésében, a Filmszemle keretén belül megrendezésre került „Szünet nélkül! – A magyar kultúra érdekében” elnevezésű konferencián, hogy a kulturális intézményrendszer jelen állapotában fenntarthatatlan, de azt már nem fejtette ki, hogy milyen irányban képzei el a megújulást.

Magyarországon valójában kormánybiztosok viszik a kultúra ügyét, ezzel is jelezve, hogy a kultúra válságban van. Akik a kormányzat nevében előkészítik és megvalósítják a kulturális forradalmat Magyarországon: Andrew G. Vajna, Baán László, Ókovács Szilveszter és Vidnyánszky Attila.

Mit tehetünk velük vagy ellenük?

Először is meg kellene győznünk őket, hogy a magyar kultúrát csak a kulturális területtel együttműködve, a kulturális aktorokkal (értsd: művészek, pedagógusok, intézményvezetők, kulturális menedzserek, producerek és így tovább), képzett és tapasztalt, adott esetben nemzetközi hírnevet szerzett szakemberekkel és természetesen a kultúra fogyasztóival együtt lehet érdemben szolgálni, védeni és fejleszteni. Nélkülünk nem fog menni, bármennyire is egyszerű eset a kultúra a boncasztalon.

Másodsor, nem szabad hagynunk, hogy az arrogáns, sértett és időnként döbbenetesen dilettáns tombolás, amely ma a kulturális szektor kommunikációját jellemzi mind a fenntartói, mind a szakmai oldalon, végtelen marginalizáljon mindannyiunkat. Nem

Marczius Tizenötödike

szabad hagynunk, hogy a média egy rakás pénzsóvár fickó handabandázásaként tálalja a kultúra ügyét a kultúra felhasználói felé! Meg kell tudnunk fogalmazni bevált gyakorlatainkat, végiggondolt javaslatainkat, konstruktív kritikánkat a kultúráról.

Harmadszor, látnunk és láttatnunk kell az egyes területek speciális problémái közötti különbségeket. A Magyar Nemzeti Filmalap működési rendszere, pénzosztó mechanizmusa szakmailag védhető, de az a tény, hogy a teljes filmszakma kriminalizálása árán jött létre, védhetetlen, nem beszélve a dokumentumfilmek kirekesztéséről. Baán László vitathatatlan szakmai kompetenciájának, nemzetközi tapasztalatainak és sikereinek elismerése mellett kell meggyőznünk őt arról, hogy ne szorgalmazzon egy újabb fenntarthatatlan gigaberuházást, és hozza nyilvánosságra a birtokában lévő terveket, elképzeléseket. Az Operaház belső működésének racionalizálása halaszthatatlan, de az Operaház leépítése közben az Erkel Színházba milliárdokat ölni súlyos felelőtlenség, az adófizetők megcsúfolása. A legkevésbé Vidnyánszky Attila titkos praktikái védhetőek. Magyarország talán legkiterjedtebb és ezáltal legköltésesebb kulturális intézményhálózatát ennyire előkészítetlenül és szakszerűtlenül átszervezni komoly szakmai fiasco, amelyhez a színházai nagyobbik része megalkuvóan asszisztál.

Megalkuvásainkat a jövő generációi fogják majd a fejükre olvasni. Miért hagyaték, hogy néhány karrierista szétdúlja a magyar kultúrát? – hangzik majd a dühös számonkérés.

Hogy ne kelljen annyi mindenért szégyenkezünk gyermekeink előtt, én azt javaslom:

- Legyen jelszónk az összefogás!
- Legyen feladatunk az önmérséklet és az önkritika!
- Legyen ügyünk a magyar kultúra, a kulturált Magyarország!

Egy pénzügyi összeomlás – amely átmenetileg biztos, hogy magas kamatokat is fog eredményezni – lehetetlen helyzetbe fogja hozni az eladósodott kórházakat. Az egyik lehetséges kiút az lehet, ha születik egy speciális csődtörvény, amely garantálja, az ellátás szempontjából legfontosabb 60–100 im-már állami kórház fennmaradását. Am ezek napi működtetését nem szabad egy minisztériumba centralizált állami szervezetre bízni. A nagy kórházak működtetését – átlátható versenyeztetés után – ésszerűen hosszú távú szerződésekkel professzionális menedzsmentcégekre kell bízni. Ilyen nagyvállalatok Nyugat-Európában is meg a világ számos más országában is nagy számban működnek, és a 2006–2010-es időszak példái azt is mutatták, hogy magyar cégek is vannak, amelyek képesek e feladat eredményes ellátására. Feltéve persze, hogy a kormányzati erők, akár országos, akár helyi szinten nem arra szövetkeznek össze, hogy ellehetlenítsék őket. Az új menedzsment feladatra lesz, hogy a helyi munkaerő-piaci viszonyoknak megfelelő, ésszerű, ám méltányos bér-megállapodásokkal kössön az orvosokkal és a szakdolgozókkal, valamint a felhalmozott adósságokról a beszállítókkal. Nem kerülhető meg viszont a Fidesz által megszüntetett Egészségbiztosítási Felügyelet újszervezése. Szükség van az újonnan felálló kórházi menedzsment munkáját is ellenőrző, de a kormányzattól is független testületre. És előbb-utóbb a magán-egészségbiztosítók is ellenőrizni-szabályozni kell, miután a Fidesz 2011 végén egy jogi kiskaput nyitott számukra a személyi jövedelemadózás rendszerében.

Bár sok politikus számára nehéz lesz kimondani, de ismét be kell vezetni a vizitdíjat és a kórházi napidíjat. Miután addigra már a Fidesz által bevezetett egyetemi tandíjrendszer feláll és működni fog, a közvélemény vélhetően meg fog békélni a vizitdíjjal is. A vizitdíj korrektebb és célravezetőbb „sarç”, mint a chipsadó. Az előbbinek (vizitdíj) ugyanis megtakarítási hatása is van az egészségügyi rendszerben, a chipsadó meg legfeljebb az áfabevételt csökkenti a fogyasztás csökkentésével. 2007-ben, a vizitdíj rövid élete alatt is bebizonyosodott, hogy az ágazatnak nemcsak többletbevétele lett, hanem csökkentette az indokolatlan gyógyszerfelírást, a fölösleges vizsgálatokat, és enyhítette az orvosok – különösen a háziorvosok, ügyve-letek – néha embertelen terhelését.

Pokoli helyzetben kell majd hozzálátni a romeltakarításhoz. A pénzügyi krízis mellett ott lesz az előző négy év bizalomromboló öröksége – külföldön és belföldön egyaránt. 2014-ben már valóban számolni kell a mindennapi működést veszélyeztető orvos- és nővérhiánnyal is.

Felhívás a szabadság közös építésére

Nem tűztük célul, nem gondoltuk végig, nem terveztük meg, nem dolgoztunk érte, nem építettük fel a demokratikus országot.

Naivan bízunk benne, hogy a vasfüggöny lebontásának és a köztársaság kikiáltásának jótékony hatására a dolgok elkezdnek szépen rendbe jönni. Evidenciának tartottuk, hogy ha a társadalom működésében bizonyos elvek érvényesülnek, akkor az szükségszerűen és szinte automatikusan emelkedő pályára áll, s az elmaradottságunk fokozatosan megszűnik. Azt hittük, hogy a szabad választások majd egészséges versenyt teremtenek a pártok között, ezáltal egyre jobb kormányok alakulnak majd. De nem javult a színvonal, hanem romlott. Ma találunk olyan vezetőket egy-egy ágazat élén, amelyeneket se az Antall, se a Horn-kormány nem túrt volna el. Feltételeztük, hogy a piac szabadsága lendületes fejlődést indít el és rövidesen mi is olyan gazdagok leszünk, mint a nyugatiak. Nem így történt. Úgy gondoltuk, hogy az igazságos jogrendszer, a mindenki számára hozzáférhető közoktatás garantálja majd az esélyegyenlőséget. Ehelyett a korábban halvány nyomaiban létező esélyegyenlőségtől is nagy sebességgel távolodunk.

Lássuk be végre, hogy a jó társadalomszervezési elvek létezése önmagában nem váltja meg az életet, a demokratikus szabályrendszer a fejlődés nélkülözhetetlen feltétele, de akkor sem a piacgazdaság maga, a többpártrendszer maga, a demokratikus jogrend maga viszi előre a nemzetet, hanem a benne élő emberek akarata, műveltsége és összefogása. És ez az, aminek az érdekében az elmúlt negyed évszázadban mi semmit nem tettünk. Nem egyengettük a nemzeti szándékok útját, azaz nem próbáltuk meg a társadalmi célokat közösen kimunkálni, nem fordítottunk figyelmet általában a művelődésre sem, de ezen belül a politikai-közéleti-állampolgári kultúra fejlesztésére sem (a legtöbben elképzelni sem tudják, hogy mit is érthetnek ezen a nagyokosok), ahogyan szégyenletes megosztottságunkat sem kíséreltük meg enyhíteni.

A fejlett demokráciák mindegyikében megtörtént a társadalom szabályainak aprólékos és közös kidolgozása. Mi azt hisszük, hogy a szociális párbeszéd, a demokratikus kontroll, a civil szféra erősítése amolyan szépen hangzó lözung a nyugatiak részéről, holott nincs a közéletnek olyan apró intézkedése, amely kidolgozásába ne vonnák be érdemben az érintetteket. A részleteiben is demokratikus módon zajló társadalmi együttműködés azonban számos olyan képességet követel meg, amelyet el kell sajátítani. Az érdeklkülönbségek összebékítésének kényes egyensúlyait, a törvények tiszteletét, a közösségi szolidaritást ki kell alakítani. Az nem pottyán az égből. Amit nem építenek, az nem épül. A jó működést tervezni kell, nap mint nap dolgozni rajta, és folyamatosan őrizni. Azt, hogy az ellentétek kiélezése nem vezet sehová, hogy a konfliktusokat mindenkinek az engedményével, de végül is mindenkinek a hasznára igenis meg kell oldani, azt, hogy ez csakis sok, nehéz és körülményes munkával lehetséges, de nincs más alternatíva, mint ezt a keserves utat végigjárni – ezt mindenkinek meg kell tanulnia. Gyakorlatban, sok tapasztalattal alátámasztva, feltétlen érvénnyel és képességi szinten.

Ennek a sokrétű folyamatnak élesztője, szellemi összetartó ereje, információs szolgáltatója lehet a párbeszédkörök hálózata, amelynek mintájára szolgál-ei-veiben és szervezési formáiban is a svéd tanulókról.

A tanulókról:

– szabad és önkéntes tanulás az emberiség, a társadalom, a munka világa, a természet és a kultúra adottságainak és lehetőségeinek terén – szűkebb környezetünkben,

– megmutatja a valamit közösen alkotás erejét, hatalmát és örömet,

– másokkal együttműködve képessé tesz új ismeretek befogadására és az adott körülmények alapos megvizsgálására, hogy a résztvevők saját társadalmat építhessenek – amint Carina Kindström írja.

Nem az a baj, hogy nem vagyunk elég okosak, hanem éppen az, hogy külön-külön mindenki nagyon okos, mindenki nagyon jól tudja, hogy mi a baj, csak éppen együtt nem megyünk semmire. Nem az a legfontosabb, hogy újabb elméleteket gyártunk, nem az, hogy világmegváltó tanokat elsjajátítsunk, még csak nem is az, hogy emelkedetten búsongjunk történelmi tragédiáink emlékéen, hanem az, hogy érdekeinket, eltérő világlátásunkat, a sokakban meglévő jó szándékot megpróbáljuk száz és százféle apró gyakorlati példán összezsírozni. És elérni, hogy az erők ne kioltás egymást, hanem közös hatóerőként mindnyájunk boldogulását szolgálják. E körök lehetnek a szabadság kis körei, s tagjaik, kik a településeken a köztársaság számos kis asztalát körbeülik. Ahogy azt Kossuth Lajos mondta:

„A demokratia csak értelmi fejlődés által válhatik a nemzeti fennmaradás önálló, hatalmas tényezőjévé; különben csak eszköz marad particuláris érdekek kezében saját romlására s mert ő a haza, a hazának romlására. E három nagy eszme, melyhez hazánk állami léte, biztonsága, virágzása köve van, egymást kölcsönösen feltételezi. Mindenik czél, mindenik eszköze a másiknak. A haza független csak a demokratia által lehet, a demokratia hatalmassá csak a közművelődés által válhatik, a közművelődés kellő mérvbeni felemelése csak a független hazában remélhető.”

Az elmúlt húsz évben be kellett látnunk, hogy a demokrácia valóban nem öncél, és bizony a partikuláris érdekek szolgálatává vált. Pontosan úgy történt, ahogyan a volt kormányzó mondta, ezért most már igazán itt az ideje, hogy hozzáfogjunk a művelődéshez.

2012. március 15.

Földiák András

„...minden politikai helyzet több, s egymással sokszor ellentétben álló elvek eredménye, melyeknek csak egyikét vagy másikat véve tekintetbe, szükségképp zavart idéznék elő. Már ebből világos, hogy különböző pártok létezése alkotmányos államban nem mint azt némelyek hiszik, kikerülhetetlen baj, hanem inkább nélkülözhetetlen előny.

Eötvös József

2012. március 15.

Marczius Tizenötödike

Kiadja a MÚOSZ közreműködésével a Postai és Hírközlési Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége, 1078 Budapest, Murányi u. 1. • **Felelős kiadó:** Lázár András, a PHDSZSZ elnöke
Kezdeményezte és szerkesztette: Enyedi Nagy Mihály
Közreműködött: Vince Mátyás, Fejér Gabriella, Hartmann Csaba
Nyomatás: Pannon Lapok Társasága Nyomdai Központ • **Igazgató:** Jens Dänhardt